

מאורעות יפו בפורים תרס"ח (1908)

הפרשה של מאורעות הדמים שנתרחשו ביפו, בליל פורים תרס"ח — הפרעות המאורגנות הראשונות ביהודים בארץ-ישראל המתחדשת — תוארה בקצרה ולמקור-טעין בכמה מקומות. אברהם קריניצי, כמשתתף פעיל, ויצחק בן-צבי כעד-ראייה המשקיף מן הצד, ייחדו בזכרונותיהם פרק קצר למאורעות, כשבתיאוריהם בולטת זווית-הראייה האישית.¹ זכר הפרשה הועלה בצורה מתמיהה בספר זכרונותיו של מרדכי בן הלל הכהן,² ועל תיאורו נתייסדו גם דבריו של א. דרויאנוב בספרו על תולדות תל-אביב.³ הסיכום הממצה ב'ספר ההגנה'⁴ נשען בעיקרו על סיפורו של קריניצי, בתוספת פרטים הלקוחים מן העתונות, ואף סיכום זה לוקה בחסר. הכתבות המקיפות ביותר על המאורעות הופיעו בעת ההתרחשויות בבטאון התנועה הציונית 'Die Welt', בהתבססן על מקורות מהימנים יותר — הודעותיהם ומכתביהם של נציגי המוסדות הציוניים ביפו, שלעתים אף הועתקו בשלימות או במקוטע, ולמעשה מצטרפים לתיאור פחות או יותר אובייקטיבי.⁵ מחמת הצנזורה החמורה שהוטלה מטעם השלטונות העותומניים על העיתונות העברית בארץ-ישראל, נאלצה זו לגזור אדם על עצמה, והמאורעות לא נזכרו בה במלה אחת. רק כתבי-העת החדש שזה עתה החל להופיע, 'הפועל הצעיר', הרהיב עוז ופירסם כתבה מסכמת על הפרשה, ומוסר-השכל בצדה, ומשום-מה לא נתבע לדין על כך.⁶ אף מברקים, שדיווחו על המאורעות, לא הועברו לתעודתם, וחייבים היו נציגי הישוב לרדת לפורט סעיד, כדי לשגר את קריאותיהם. המידע בארץ ובחוץ-לארץ על המתרחש ביפו היה אפוא מועט ולעתים אף מלא-סתירות, והשמעות מפה לאוזן אף עיוותו את התיאור וסילפו את העובדות, והתוצאה — בהלה וחרדה. העולם היהודי גדה למשמע סיסמת "פוגרום" בארץ-ישראל, כשמפי המתנגדים לציונות אף נשמעה מעין שמחה לאיד, ואילו ביטאון התנועה הציונית השתדל ככל יכולתו להרגיע את הרוחות ולמתן את התגובה.

1. אברהם קריניצי, ככוח המעשה, תל-אביב, תש"ל, עמ' 24—25; יצחק בן-צבי, כתבים, ד (זכרונות ורשומות), ירושלים תשכ"ו, עמ' 122—123 ("מזכרונותיו של עד-ראייה" ו"מדברי רחל").
2. מרדכי בן הלל הכהן, עולמי, ד, ירושלים תרפ"ח, עמ' 91—97.
3. אלתר דרויאנוב, ספר תל-אביב, ת"א תרצ"ו, עמ' 81.
4. 'ספר ההגנה', א, עמ' 208—209.
5. Die Welt 1908, No. 13—17.
6. 'בדבר המאורע ביפו, הפועל הצעיר, שנה א', אדר שני תרס"ח.

בעיוני בתיקי הקונסוליה הגרמנית ששכנה בירושלים, נתקלתי בכמה דיווחים של סגן הקונסול הגרמני ביפו לקאנצלר הרייך על פרשה זו, וכן מצאתי השלמות לדיווחים אלה בתיקי משרד החוץ הגרמני. נתברר, שמיסמכים אלה מגלים פרטים בלתי-ידועים על הפרשה, המוסיפים ואף משנים את התיאורים המנויים לעיל. אך לא סגי בהדיה; תעודה גוררת תעודה. מתיקי הקונסוליה הגרמנית הוליכה דרך החיפושים לתיקים שונים שבארכיון הציוני. דיווחיהם של המשרד הארץ-ישראלי ביפו, באנק אפ"ק ונכבדי הישוב שבעיר זו אל דוד וולפסון, נשיא ההסתדרות הציונית העולמית, והתכתבויותיו של וולפסון עצמו בפרשה זו, חושפים חוליות חשובות בהשתלשלות המאורעות, על הסתעפויותיהם והשלכותיהם המדיניות. המכתבים והמיסמכים שבתיקים משתבצים זה בזה ומצטרפים לתיאור מקיף. ממכלול התעודות נבחרו אחדות המתפרסמות להלן, שיש בהן כדי להבהיר את עיקרי הדברים, להאיר את הסתומות בתיאורים שבדפוס וללמד על גישותיהם של הגורמים השונים. על יסוד החומר הארכיוני, העדויות ממקור ראשון, ניתן עתה לסכם את הפרשה הזו ולעמוד על משמעותה ההיסטורית ומקומה בתולדות הישוב בארץ-ישראל.

*

בשנים 1882—1914, בשלהי השלטון העותומני בארץ-ישראל ובימי ההרחבה המתמדת של הישוב היהודי, כיהנו בירושלים זה אחר זה ארבעה עשר מושלים (בתואר Mutassarif), שאיזור שיפוטם כלל את מרכז הארץ ודרומה. למעשה, היתה כפופה להם כל ההתיישבות היהודית, להוציא את הגליל, וכן הישוב היהודי העירוני בירושלים וביפו. משנת תרמ"ב ואילך רבו והלכו הגזירות על הישוב היהודי, למן איסור העליה וצמצום השחייה המותרת בארץ לשלושה חודשים, בתנאי של הפקדת הדרכון תמורת "הפתקה האדומה", ועד איסור רכישת נכסי דלא-ניידי ובניין בתים על-ידי נתינים זרים. ההגבלות שבאו להצר את צעדי הישוב והמושבות החדשות, היו מלוות מעשי התעללות והתנכלות, בהשראת השלטונות ובעידודם. התשועה באה לא פעם מידי הקונסולים הזרים, שהסותם היתה פרושה על היהודים כנתינים זרים; על יסוד הזכויות שהעניק משטר הקפיטולאציות מצאו בני הישוב מגן ומחסה אצל הקונסולים השונים, בעיקר אצל נציגי גרמניה ואנגליה, שהיטיבו לדבר בלשון תקיפה אל השלטונות העותומניים ולרסנם בעת הצורך. אף נסיונות השלטונות לשחף את נציגי המעצמות הזרות בבלימת העליה היהודית לא עלו יפה, ובדרך כלל נמנעו הקונסולים משיתוף פעולה עם השלטונות נגד עולים ומתיישבים. היהודים מצאו דרכים שונות לעקיפת הגזירות, וכאשר יענו אותן, כן ירבה וכן יפרוץ.⁷

לאמיתו של דבר, היו החמרות והקלות לחילופין בתקופה זו, אם לא להלכה,

7. על רקמת היחסים והתפתחות המדיניות העותומאנית כלפי היהודים ראה את המחקר המקיף: N. J. Mandel, *Turks, Arabs and Jewish Immigration into Palestine, 1882—1914*. Thesis (MS) Oxford 1965.

הרי למעשה. לא כל המושלים שאפו למצות את עומק הדין, והיו גם שהעלימו עין מן האיטורים השונים, הן בשל יחסי ידידות והן בעקב "מתן בסתר". אך היו גם מושלים, שגילו איבה פוליטית ולא החמיצו הזדמנות להציק ליהודים לערום מכשולים בדרך התפתחותו של הישוב. מתחילת המאה הוחמר בדרך כלל היחס לעליה ולהתיישבות, אף כי "הבקשיש" הצליח לעתים להתיר את האסור.

המושל עלי עקרם ביי (Ali Ekrem), שכיהן בירושלים מסוף 1906 ועד ספטמבר 1908, נימנה עם "עושי הצרות" לישוב. בדרך-כלל גילה דו־פרצופיות, טען, כי הוא נאמן לחוקים ומגן על כל העדות הדתיות בארץ, אך למעשה, הירבה להתנכל לעליה ולרכישת קרקעות, ואף ניסה לרתום מחדש את הקונסולים לפעולות האנטי-יהודיות, אם כי ללא הצלחה. עקרם ביי מצא ידיד הקרוב לדעותיו ומשתף פעולה נאמן במוחמד אסף ביי אסאד (בקיצור: אסף ביי) שנתמנה ביוני 1907 לקיימאקאם (מושל נפה) ביפו.⁸ ככהונתו הקודמת כקיימאקאם בבאר-שבע, גילה אסף ביי אהדה להתיישבות ונחשב לידיד היהודים, אולם מעת העברתו ליפו, שינה, כנראה, את דעותיו מקצה לקצה. בעיר זו, השער לארץ ומרכז חיי המסחר והחרושת, התגוררו אז כ-44,000 תושבים, מהם כ-8,000 יהודים,⁹ כמספר הזה נוצרים והיתר מוסלמים. היהודים היוו איפוא קצת פחות מעשרים אחוזים מכלל התושבים, אך רישומם היה ניכר ביותר בחיי העיר, שחשיבותה בישוב היהודי גדלה כשער העליה וכמרכז החדש ומוסדותיו.

חלוצי העליה השנייה עוררו את זעם הקיימאקאם וחשדותיו, והזרם המתמיד של עולים ממזרח אירופה, שעבר נגד עיניו, גראה לו כהחזרת אלמנט מסוכן לארץ — צעירים מהפכניים ואנארכיסטים, העשויים לסכן את השלטון העותומני על הארץ, בשאיפותיהם למדינה משלהם ולשלטון עצמאי, — שאיפות שאמנם הובעו לעתים בגלוי ובחוסר-זהירות. אסף ביי, בשיתוף פעולה הדוק עם המושל, החל לפעול לשם מניעת מכירת קרקעות ליהודים, ואפילו כשהם נתינים עותומניים. במורת-רוח קבל על עקיפות החוק מצד היהודים, והציע למושל לנקוט בצעדים תקיפים לקיום הגזירות על העליה ועל רכישת הקרקעות, בהתריעו לפניו: "אם לא תופסק רכישת הקרקעות, יקנו היהודים את כל הפרובינציה".¹⁰ אסף ביי הכביד עולו גם על המושבות, בהסיתו את האוכלוסיה הערבית נגד המתיישבים ובשלחו מדי פעם בפעם ג'נדרמים למושבות, — ללא סיבה נראית לעין, — כדי להפעיל לחץ על המתיישבים ולזרוע ביניהם בהלה ופחד. גם ביפו עצמה הגביר את פעולות ההסתה, שהבשילה מעשי התגרות ואף פגיעות גופניות בעוברי דרך

8. בספר ההגנה משובש השם ל"אסד ביי", ואצל דרויאנוב: "יוסוף אפנדי".

9. לפי בן-צבי (שם, שם) מנה הישוב היהודי ביפו אז כ-8—9 אלפים, אך ד. טריטש מעריכו ב-7000 נפש (Palästina Handbuch 1907), ואילו רופין ב-8000 (פרקי חיי, ב, עמ' 48).

10. מנדל, שם, עמ' 121—126, מעמ' 127 ואילך מביא מנדל גם שורה של מיסמכים בריטיים על הפרשה הנדונה כאן, אך אין המחבר מתיר לצטט מתוכם.

שלוים, בלי שהאשמים יבואו על עונשם.¹¹ הגורמים המוסתים שאבו עידוד מעמדתם העוינת של השלטונות, הרשו לעצמם להציק ליהודים בדרכים שונות, ובייחוד לנשים ולנערות, ואף העזו להכות צעירים יהודים. גילויי-האיבה נתרבו מראשית 1908, משהגיע ליפו מספר ניכר של ערבים יוצאי תימן, שהיו רגילים להשפיל יהודים ולבוזתם.¹²

תקרית המורה אירעה ביום ר', 13.3, כשהותקפה אשה יהודיה בשם דוידוון, שהלכה בלווית בעלה, סמוך לתחנת הרכבת. בעלה ניסה להגן עליה, אך הוכה נמרצות ונפצע קשה.¹³ מעשה זה עורר זעמם של צעירים יהודים, שהחליטו לגמול לפרחחים.¹⁴ ההזדמנות באה לידם ביום השני, ערב פורים תרס"ח (16.3), כשפרצה לפנות ערב תיגרה בין שני ערבים לבין צעירים יהודים אחדים. על סיבת התיגרה מצויות גירסות שונות. יש הטוענים, שהערבים התגרו בצעירים היהודים, בטיילם בכנופיות לאורך השכונה היהודית נווה-שלום, כשבדיהם מקלות.¹⁵ אולם לדברי עדות אחרת היה זה מעשה במחשבה תחילה, כדי ללמד את הערבים לקח.¹⁶ על כל פנים, התגוננו הצעירים היהודים ודלקו אחר הערבים המופתעים לחנותו של ערבי בשם הבאן, שהיה כנראה מראשי המתפרעים. היהודים עשו שמות בחנות, ולא נותר בה מאומה. מכאן נסו הערבים לבית-קפה סמוך, ולקול צעקתם נתאספו ערבים שונים. פרצה התכתשות כללית, שבה השתמשו שני הצדדים בבקבוקי גזוז ובכוסות, במקלות ואף בסכינים. חרף עליונותם המספרית של הערבים, ספגו הללו מכות נמרצות מקבוצת הצעירים היהודים, וערבי אחד נדקר כ-14 דקירות בפגיון. ממעשה זה ניתן אולי להסיק, שאחדים מבין היהודים הכינו באמת נשק מראש, ויש בכך אסמכתא לגירסה של "ויומה יהודית". גירסה זו גם מתחזקת בעצם העובדה שתחילה דובר על שני ערבים בלבד, אף כי בתיגרה בבית-הקפה עמד קומץ יהודים נגד קהל ערבי רב.¹⁷ הקטטה גרמה למהומה מרובה, ומשנתברר, כי הערבי נפצע פצעים אנושים, ברחו הצעירים היהודים לשני בתי-המלון הסמוכים, אשר שימשו מרכזים למפלגות הפועלים היהודיות, — מלון חיים ברוך לאנשי הפועל-

11. על מעשי אסף ביי ותעולויו: מכתבו של אליהו ספיר אל ד. וולפסון מ-18.3.08, ארכיון ציוני (להלן, "א"צ"), ארכיון וולפסון (להלן, W), W 126 II, (נושא התיק: 1907/09, Correspondenz mit APC Jaffa).

12. ראה: קריניצי, שם, שם, ובעקבותיו גם ספר ההגנה, שם, שם.

13. ראה תזכיר נכבדי הישוב מ-16.3.08, הועתק: *Die Welt* (1908), No. 14. ראה גם בן-צבי, שם, עמ' 122.

14. בן-צבי, שם, שם; קריניצי, שם, שם.

15. ראה בן-צבי, שם, שם.

16. "אירגנתי קבוצה של עשרים פועלים צעירים; שמנו מארבים... והכינו בהם על ימין ועל שמאל". (קריניצי, שם, שם).

17. "פרצנו שמונה בחורים לתוך בית-הקפה והכינו בכסאות ובשרפרפים. בין רגע נתרסקו בית-הקפה". (שם, שם). בהמשך מספר קריניצי, שגירשו את כל הערבים מן הסביבה ואחר-כך התבצרו היהודים בשני המלונות. משבאה המשטרה ברחו כמה מן הצעירים וביניהם הוא עצמו, לפתח-הקוה. פשטו שמועות שהוא דקר את הערבי, ועל כן הסתתר ושב ליפו רק לאחר שהעניין נשתק.

הצעיר ומלון ספקטור לאנשי פועלי ציון.¹⁸ התקריות הללו שימשו רקע להתערבות השלטונות, שחוללה את המאורעות העיקריים.

★

אותו לילה היה, כאמור, ליל פורים. בשני המלונות נתאספו צעירים רבים להגיגות עליונות, ובקרב הקהל גם עולים חדשים, שהגיעו ממש באותו יום. בקירבת מקום, בספריה "שערי ציון" והמועדון הסמוך "ישורון" שבפינת רחוב בוסטרוס ונווה-שלום, ערכו חברי הפועל-הצעיר גשף מסכות, "ערוך בטוב טעם ובסדר נאה". האולמות היו מלאי אנשים, שבאו לראות את "המחזה החדש הזה שלא נראה עוד כמוהו בארץ-ישראל. בין המסכות היו גם הרבה אלגוריות, שתפקידן היה לסמל (כך!) את הצדדים השונים של החיים הארצי-ישראליים". ואמנם הגשף הבטיח להיות מעניין מאוד, אך לרגל "המאורע המעציב הידוע שקרה בערב ההוא, נפסק הגשף כמעט בתחילתו".¹⁹

"המאורע המעציב הידוע" התחיל בפנייתם של קרובי הערבי הנדקר אל המשטרה, שהחליטה לחפש ולאסור את היהודים, שהיו מעורבים בתיגרה, ופנתה לסגן הקונסול הרוסי לשם קבלת היתר כניסה לבתי-המלון, שבעליהם היו נתינים רוסיים ומשום כך כפופים לחסות הקונסוליה. סגן הקונסול ליאונד פיפר היה אנטישמי מובהק, ומשנודע לו העניין, נתן ברצון את ידו לפעולה, שנועדה לפגוע בצעירים היהודים "המהפכניים", שנואי-נפשו. בלוויית קאזאס רוסי יצא קצין המשטרה מוחמד אפנדי עם פיקודיו לבתי-המלון.²⁰ במלון חיים ברוך גערך חיפוש יסודי, אולם לא נמצא כל נשק. במיסדר זיהוי נעצרו על-פי עדותו של ערבי, עז-ראייה, כביכול, חמישה יהודים, ביניהם שלושה שלא היה להם כל חלק בפרשה. גם החיפוש במלון ספקטור לא העלה דבר, ולא נתגלה בו שום חשוד. השוטרים עזבו את המקום והובילו את העצירים לתחנת המשטרה, שבה הוכו במקלות, אף-על-פי שלא גילו כל התנגדות.

אולם השלטונות לא היו מוכנים להסתפק במעצר החמישה. ביוזמת הקיימאקאם, שחש למקום, שהה בקרבתו, והסית את החיילים שנשלחו לשם תגבורת, בויימה עתה התקפה על "הכוחות המזוינים". קבוצת חיילים התגנבה דרך הכניסה האחורית למלון ספקטור ופתחה ביריות. משנשמעו היריות, צעקו החיילים והשוטרים: "היהודים יורים!" ופרצו בכוח למלון.²¹ החל מרחץ-דמים. השוטרים והערבים האורחים גילו אליהם היכו בקני-רובים, בנבוטות ובמקלות, הצליפו במגלבים,

18. חיים ברוך יהודאי-קסטל (תרל"ז-תרפ"ז), עלה בתרס"ג ופתח אכסניה, ששימשה בעיקר את אנשי הפועל-הצעיר. עליו: תדהר, ב, עמ' 956; קריניצקי, שם, עמ' 26-28; ז. וילנאי, תל-אביב תשכ"ה, עמ' 114. סמוך לו היה מלון ספקטור, אכסנייתם של אנשי פועלי-ציון. עליו: וילנאי, שם, שם; תדהר, ט"ז, עמ' 4885.

19. ראה הידיעה ב'הפועל הצעיר', שם.

20. השווה הלחן תעודות מס' 1, 12, וכן בתזכיר הנזכר לעיל בהערה מס' 13.

21. על ביום ההתקפה ראה הלחן תעודות מס' 4, 6, ו-9 וכן בתזכיר הנזכר לעיל.

דקרו בפגיונות, ואילו החיילים אף ירו באקדחים דרך הדלתות והחדרים. שלושה-עשר יהודים נפצעו ונדקרו, מהם שניים בצורה קשה, בעוד שאיש מבין המתקיפים לא נפגע, — עובדה שהוכיחה את עלילת-היריות והבהירה, שאכן התגבלו המתקיפים על היהודים חסרי-המגן. בין הקרבנות היו גם אחדים מבין העולים החדשים, שהגיעו ארצה באותו יום. לאחר מעשי הרציחה הגיע תור הביזה וההרס. המתקיפים לקחו אתם כל דבר בעל ערך, שברו את כל הרהיטים ואף ניסו להצית את המלון בשפכם נפט על הרצפה. משעזבו את המקום, השאירו אחריהם חורבן גמור ושלושה עשר יהודים זבי דם, נאנקים מכאב, מתגוללים על הרצפה.²² המראה הזכיר לכל הנוכחים את הפוגרומים שברוסיה, שמהם ברחו זה עתה. עדי-הראייה הנפחדים טיפלו בפצועים, העבירו לבית-החולים "שער ציון" והזעיקו את הציבור היהודי.²³ ביפו היהודית השתרעה אווירה של בהלה וחרדה, ומנהיגי הישוב היו מוכי-תדהמה וחסרי תושיה.

*

למחרת נתברר לראשי הישוב שאין אף ביכולתם להודיע על הנעשה לחוץ-לארץ ולהזעיק עזרה. השלטונות אסרו על העברת מברקים, ואף הטילו צנזורה מוחלטת על העיתונים. צריך היה אפוא להמתין להזדמנות של אניה היורדת לפורט-סעיד, ובינתיים לא נמצאה כל דרך לתקשורת. לפי שעה החליטו העסקנים על צעדים ראשונים, כדי להביא לידי הענשת האשמים וכדי למנוע הישנות המאורעות. הקיימאקאם הרגיש למחרת היום, כי אכן הגדיש את הסאה, ומחובתו להצדיק את התנהגותו. על-כן דיווח במהירות למושל ירושלים, אשר שהה אז ברמלה, כי שרר אי-שקט בין היהודים והיו סימנים לפרוץ מהומות ולקשר של מרי, ועל-כן נאלץ לנקוט בצעדים תקיפים כדי לקדם את פני הרעה ולמנוע התנגשויות מזוונות ברחוב.²⁴ סגן-הקונסול הרוסי החרה החזיק אחריו, שאמנם נעוצה הסיבה בהתנהגותם הפרובוקאטיבית של צעירים "מהפכניים" ויהודים שזממו להתקומם נגד השלטונות.²⁵ בגירסה אחרת טען הקיימאקאם, שנאלץ להורות לצבא להתערב, משנודע לו כי צעירים יהודים שנתאספו בבית הספרים (הכוונה כנראה למתכנסים לחגיגת-פורים מטעם הפועל-הצעיר), עמדו לפרוץ בכוח לתחנת המשטרה, כדי לשחרר את העצירים.²⁶

משקיבל המושל את דיווחו של ידידו אסף בני, מיהר להודיע לקושטא על האירוע-

22. על הפרעות במלון ספקטור ראה תעודות מס' 1: התזכיר הנזכר לעיל; הפועל הצעיר, שם; *Die Welt*, No. 14; 'ספר ההגנה', שם; 'בן-צבי, עמ' 123, בעיקר 'מדברי החל'.

23. בין המטפלים בפצועים היה י. בן-צבי, שחלה כתוצאה מן המאורעות, ירק דם, ונאלץ לצאת להבראה. (שם, עמ' 123).

24. על גירסת הקיימאקאם ראה להלן תעודות מס' 2, 6, 9.

25. השווה תעודות מס' 2, 3.

26. השווה תעודה מס' 2.

עים ביפו — כלומר על סכנת המהומות שבין היהודים, אשר דוכאה הודות להתערבותו הנמרצת של הקיימאקאם. בהפליגו בשבחו של הלה, הציע המושל לשלטונות המרכזיים בקושטא, להעניק לאסף ביי האמיץ אות-הצטיינות מיוחד על פעלו המוצלח. ואכן, תשובת קושטא לא איחרה לבוא: "מאשרים!"²⁷ בצעדים חפזים אלה, ביקש המושל — שללא ספק ידע את האמת על המתרחש — לקדם תלונות אפשריות מצד הישוב והמוסדות היהודיים, וליצור "עובדות מוגמרות".

בהתייעצות של עסקני הישוב ונציגי המוסדות השונים, שכונסה על-ידי מוסד הגג שבישוב החדש — "המועצה הארצישראלית"²⁸, הוחלט לעשות הכל כדי להביא להדחת הקיימאקאם ולהענשת האשמים הישירים בביצוע הפרעות. הועלו גם הצעות לתבוע פיצויים לנפגעים, וכמובן לשחרר את האסירים. בשלב מאוחר יותר, נוספה גם תביעה להדחת המושל עצמו, כגורם עיקרי בהכוונת המדיניות האנטי-יהודית. כמו כן הוטל על נתיבי רוסיה להפגש עם הקונסול הכללי שביירו-שלים, להעמידו על חלקו של סגן הקונסול הרוסי בליבוי היצרים ובהתפרצויות לבתי-המלון ולתבוע הדחתו, וכן גם לבקש את הקונסול הכללי להגן על בני חסותו ולפעול בצורה נמרצת למען הענשת האשמים במעשי הפרעות.

ב-18.3 יצא הדיווח הראשון על השתלשלות המאורעות, במכתבו של סגן מנהל בנק אפ"ק אליהו ספיר, — בהיעדרו מן הארץ של ז. ד. לבונטין, מנהל הבנק — אל דוד וולפסון, גשיא ההסתדרות הציונית.²⁹ חלקו העיקרי של מכתב זה הועתק לאחר-מכן בביטאון התנועה הציונית. ספיר הדגיש, כי "מעולם לא אירע כאן או בתורכיה בכלל מעין מעשה זה נגד היהודים, ואין לדעת מה עוד צפוי לנו, אם לא תבוצענה מיד הדחת הקיימאקאם והענשת האשמים בכל חומר הדין".³⁰ ספיר תלה את הקולר בהתנהגותו המרושעת של אסף ביי, כמסית ומלבה את היצרים זה זמן רב, שלא החמיץ עתה את ההזדמנות לנקום ביהודים. אולם אין מכאן ללמוד על יחסה הכללי של האוכלוסיה הערבית. אדרבה, — לפני כן לא היו מעשי איבה של ממש מצד המושלמים, וכל אשר נעשה בחודשים האחרונים יש לזקוף לחובתו של הקיימאקאם. דרושה אפוא התערבות מיידית בקושטא. כמו-

27. השווה תעודות מס' 6, 8.

28. "המועצה הארצישראלית" הורכבה על-ידי ההנהלה הציונית והוועד האודיסאי של חובבי-ציון ונתקיימה עד לאחר כינון המשרד הארצישראלי. (למעשה הוסיפה עוד להתקיים חודשים מספר). הרכבה: מנהל — ד"ר חיים חיסין, נציג הוועד האודיסאי; מטעם התנועה הציונית: מנחם שיינקין וד"ר ליאו כהן; מטעם בנק אפ"ק: ז. ד. לבונטין ואליהו ספיר; מטעם הפועלים: רפאל סברדלוב; מטעם בעלי-מלאכה: דיורמן; מטעם חברת "גאולה": מ. דיזנגוף; מטעם הסוחרים: י. סוכובולסקי-דינין; מטעם המורים: מ. אזרחי-קרישבסקי; וכן נציגים מטעם האכרים והנהלת היקב.

29. ראה לעיל הערה מס' 11. הועתק בגליון 14 של 'די וועלט'.

30. "Niemals ist hier oder überhaupt in der Türkei derartiges gegen Juden vorgekommen, und es lässt sich nicht absehen, was uns noch bevorsteht, wenn nicht die umgehende Absetzung dieses Kaimakams und eine strenge Bestrafung der Schuldigen vorgenommen wird."

כן ביקש ספיר לפנות לגורדאו, לגרינברג ולאישים אחרים "בעלי קשרים טובים לעיתונות האירופית", כדי להועיק את דעת הקהל. אולם — הדגיש ספיר, — את חוד המחץ יש להפנות אך ורק נגד השלטון המקומי, "משום שאין לנו מה לחשוש מן השלטון המרכזי". בואת ביטא ספיר את חששותיהם של ראשי הישוב, פן תביא הפרשה למעשי תגמול נוספים, ומשום כך השתדלו להפיס את דעת השלטון המרכזי ולאחר את הפרשה בממדיה המקומיים המצומצמים.

למכתבו צירף ספיר רשימה שמית של י"ג הנפצעים — כולם נתינים רוסיים, חוץ מאחד שהיה נתין אמריקאי — בציון פרטים על גילם ועל טיב פצעייהם. על המימצאים הרפואיים חתמו שישה רופאים, שבדקו את הפצועים למחרת היום. אף רשימה זו נתפרסמה במלואה בעיתון 'Die Welt'³¹ בו ביום פנתה משלחת בהרכב: א. ברלין, י. פיינברג ומ. שיינקין אל סגן הקונסול הרוסי ביפו, שהשיב בהתחמקות, כי אמנם "מגיעים הנה אנשים שכבר הטילו פצצות ברוסיה, ואף כאן עוסקים בפרובוקציות", ואפשר היה לצפות מראש למהומות. אף כי הבטיח בשפה רפה לפתוח בהליכים משפטיים נגד האשמים — אחר שחברי המשלחת רמזו לו על התערבות הקונסולים האחרים — נתרשמו הנוכחים, שאין לצפות לישועה מסגן הקונסול, שנודע באיבתו ובתככיו.³²

אף לקונסולים האחרים שוגרו משלחות. אצל סגן הקונסול הגרמני מצאו אוון קשבת, ואילו הנציג האנגלי קיבל בקרירות את טענות היהודים ודיווח לממונים עליו ברוח גירסתו של הקיימאקאם. מכתבי אזעקה ובקשה שוגרו גם לחכם באשי

31. מן העניין להעתיק כאן את הנוסח הרשמי של רשימת הפצועים, כפי שמופיעה בנספח של א. ספיר:

1. בנציון בלובשטיין בן 43; שלוש פגיעות — מקל בראשו, באורך 3—5 ס"מ; שברים ואף שתי פגיעות נוספות בפנים.
2. יענקל קלינד בן 23; שתי פגיעות מקל בורוע הימנית ובגב.
3. הירש מוסין בן 23; פגיעה על-ידי נשק חם וכן שלוש פגיעות נבוט.
4. אברהם קומרוב בן 24; פגיעות נאבוט ברגל שמאלית.
5. יוסף דורפמן בן 27; פגיעות שונות.
6. בניה בלאק בן 18; פגיעות בשפתיים על-ידי חרב ושלושה פצעים בראש על-ידי מכשיר חד.
7. נחום לויץ בן 19; פגיעות בכתף ובורוע על-ידי דקירה בסכין.
8. יעקב זלקינד בן 23; פגיעות שונות בראש ובכתפיים.
9. יעקב רוקין בן 32; פגיעות בראש על-ידי מכשיר חד.
10. אברהם מ. גולדמן בן 35 (מארצות-הברית); חמישה פצעים בראש על-ידי מקל וסכין; שני פצעים במצח ופצע בגב.
11. חנוך ליב הרשקוביץ בן 30; פגיעות שונות על-ידי חרב, בראש ובכתפיים.
12. חיים בורשטיין בן 25; פגיעה בנשק חם בחוט השדרה; מצב חמור, הכדור הוצא.
13. יוסף זכריה בן 30; פגיעה בנשק חם בורוע; הכדור בפנים. הרעלת דם; מצב חמור. על דין וחשבון רפואי זה, הکتוב בצרפתית חתמו הרופאים: ד"ר בלקינד, ד"ר חיסין, ד"ר פוהובסקי, ד"ר חמו, ד"ר לורד וד"ר גורייב. (יש לשער, כי רק שלושת הראשונים יהודים).

32. ראה תעודה מס' 1.

בירושלים, לחכם באשי הכולל בקושטא, להנהגה הציונית בקלן, לחברות "כל ישראל חברים", יק"א, "עזרה" ו"בני-ברית", בתביעה להתערבות מיידית למען תביעות הישוב.

המוטאסריף, שחש בינתיים מרמלה ליפו, וקיבל שם משלחת נכבדים יהודים בהרכב: ח.א. ולירן, ד. חיים, א. ספיר ומ. דיונוגוף, הדגיש את גודל אהבתו ליהודים, ועם זאת את עומק שנאתו לשחיתות; בהאשימו את אחד מנכבדי הישוב, אלברט ענתבי, נציג "כל ישראל חברים" בארץ, כאחד הגורמים העיקריים לריבוי מעשי השחיתות בשל מתן מופרז של "בקשיש" — לשם סידור ענייניו, ואשר מעשי אילצו את המושל "לפטר ששים פקידים". אולם בפרשה הנדונה, נכון הוא לערוך חקירה מדוקדקת ולהעניש את האשמים.³³ היתה זו תשובה סתמית ובלתי מחייבת. המושל העלים את שיתוף-הפעולה שבינו לבין הקיימאקאם, שהתבטא בהרצת דיווח השבח על הקיימאקאם לקושטא. נוח היה למושל, כי לפי שעה "ייצא מן המשחק", וכל ההתקפות תכונה כלפי אסף ביי בלבד.

על פגישות הללו דיווח לוולפסון ב-20.3 ד"ר יעקב טהון, שניהל לפי שעה את המשרד הארצישראלי, אשר נפתח בדצמבר 1907. טהון תיאר במכתבו את מהלך האירועים, בהדגישו שעתה שורר שקט בעיר, ועל אף החששות לא נישנו ההתקפות. המכתב ציין גם את חוסר-האפשרות לשגר מברקים לחוץ-לארץ, וכי עד עתה לא נודמנה כל תקשורת. למכתבו צירף טהון תזכיר בצרפתית, בחתימת י"ג ראשי הישוב, על השתלשלות המאורעות (Note sur les incidents du 16 Mars 1908). תזכיר זה נשלח גם לכל הקונסוליות ביפו, לאישים ולארגונים היהודיים בחוץ-לארץ.³⁴

התזכיר פתח בהדגשת העובדה, "שזה כבר זמן-מה מגלים השלטונות המקומיים, וביחוד הקיימאקאם יחס עוין כלפי היהודים ואינם מחמיצים הזדמנות להביע רגשותיהם". בשל כך מרשה לעצמו חלק מן האוכלוסיה המקומית להציק ליהודים בכל דרך אפשרית. התזכיר תיאר את התקריות השונות ואת אשר התרחש בליל פורים בשני בתי-המלון, בהטילו את האחריות הישירה על הקיימאקאם, "המשתמש בכל האמצעים כדי להפיץ אגדה על סכנה יהודית בא"י, וכן עלילה, שהג פורים נקבע לקשר-התקוממות ע"י היהודים". אכן זה קשר מוזר, הטעים התזכיר, "כשאין בידי איש מן הקושרים נשק, וכל הקרבנות נימנים על המחנה היהודי, בעוד שמצד המתקיפים לא נפגע איש". יש אפוא לפעול מיד לשם הדחת הקיימאקאם והענשת המנצחים על מלאכת הפרעות וההרס.

33. ראה שם. בהמשך המכתב מציין טהון, כי כתוצאה מן הראיון, הוחלט להפנות את ההתקפה כנגד הקיימאקאם בלבד.

34. התזכיר הוזכר לעיל בהערה מס' 13. חתומים עליו: הנרי פראנק, שמעון רוקח, מאיר דיונוגוף, אליהו ספיר, זאב גלוסקין, ישראל פיינברג, דוד חיים, אליהו ברליון, דויד טריטש, ד"ר יעקב טהון, מנחם שיינקין, ד"ר חיים חיסין, מ. בן הלל הכהן. המועצה הארצישראלית שלחה גם דין וחשבון נוסף ב-19.3, שאף הוא נמצא בתיק W 126 II, והוא זהה פחות או יותר עם הנאמר במכתבו של ספיר. דין וחשבון זה נשלח, למען ישמש "מסמך לאינטרוונציה בקושטא".

אף סגן הקונסול הגרמני Rössler דיווח ב־20.3 לקאנצלר הרייך פון בילוב, באמצע למעשה את הגירסה היהודית על מהלך הדברים.³⁵ למען האובייקטיביות הזכיר רסלר גם את גירסת הקיימאקאם בהדגישו, שאינה מתקבלת על הדעת, שהרי רק יהודים נפצעו על-ידי היריות, בעוד ששום חייל לא נפצע. הצבא כנראה הרחיק לכת, והקיימאקאם הנודע באיבתו ליהודים, רוצה עתה להצדיק את הנעשה על פי פקודתו החפוזה. גם לטענה על תנועה יהודית מהפכנית אין שחר, ונבצר מלהבין מה היתה יכולה תנועה כזאת להשיג, בהתחשב עם יחסי הכוחות בקרב האוכלוסיה. לפי בקשת בני-החסות הגרמניים פנה לקיימאקאם בדבר השמועות על הכנות בקרב הערבים לפרעות נוספות, אולם הלה הרגיעו בהכריוז, כי נטל על עצמו את כל האחריות לביטחון הציבורי. בסיכום ציין רסלר, שלדעתו פעל הקיימאקאם בצורה בלתי-שקולה נגד היהודים וגרם בכך לתוצאות המצערות. אם יביאו היהודים להדחת הקיימאקאם הרי זו רצויה מבחינת האינטרסים, שכן לא קל היה להגן בפניו על זכויות הגרמנים המקומיים. אף סגן הקונסול הרוסי אינו יוצא נקי מלפניו. רסלר הדגיש את המגמה האנטישמית של המדיניות הרוסית, שבודאי אינה במקומה בארץ-ישראל, כי כאן היתה צריכה להשען "על המספר ההולך ורב של המהגרים היהודיים"; אך סגן-הקונסול רחוק מתפיסה זו, בראותו בכל עולה "מקור להתרבות בלתי-רצויה של עבודתו", ונוהג בו בתעלולים ביוזם קראטיים, ואכן צודקים היהודים בתלונותיהם עליו. גם במכתב מאוחר יותר חיזק רסלר את דעתו השלילית על סגן-הקונסול הרוסי ועל חלקו בפרוץ המהומות, וכן פירט ראיות שונות לביום היריות על-ידי המשטרה.³⁶

רק בשבת (21.3) ניתן היה לרדת באניה לפורט-סעיד, ודוד טריטש הפליג בה, כדי לשגר מברקים ומכתבים. במברקו אל וולפסון נאמר: "בעת חגיגת-פורים גערכה התנפלות של שוטרים וחיילים על המלון היהודי ביפו לפי פקודת הקיימאקאם. נפצעו 13 יהודים, אחדים קשה. האוכלוסיה שקטה. חוששים להתפרעויות נוספות מצד הקיימאקאם. התערבו בקושטא".³⁷ היתה זו הידיעה הראשונה שהגיעה לוולפסון על התקריות ביפו, עוד לפני שנתקבלו המכתבים הראשונים מיפו. עודו תוהה על משמעות העניין, נתברר לו למרבה הפתעתו, כי טריטש שלח מברקים זהים גם לעיתונים אחרים, ביניהם ל'פראנקפורטר צייטונג', אשר כמוכן ניפחו את הדברים בצורה סנסאציונית ופירסמו את הידיעה באותיות בולטות ובכותרות ראשיות: "טבח ביפו ובירושלים". הגליון השבועי של 'Die Welt' (מס' 13 מיום 27.3.08) לא היה אפוא הראשון לפרסום הידיעה. חמתו של נשיא ההסתדרות הציונית בערה להשחית על טריטש, שלא שמר על סודיות ובלעדיות, ואמנם גרמה הפרסומת הרעשנית לבהלה מרובה ברוסיה ובארצות אחרות.³⁸

בינתיים הגיע מכתבו של ספיר מ-18.3, וביטאון התנועה הציונית ניסה להרגיע

35. להלן תעודה מס' 2.

36. להלן תעודה מס' 4.

37. העתק המברק בתיק W 126 II.

38. מכתבי וולפסון אל יעקובוס קאן מ-24.3.08 ומ-25.3.08, בתיק W10.

את הרוחות, בטענו שהידיעות גופחו על-ידי "תרגומים בעיתונים אחרים", ולמעשה מדובר בפשע של פקיד בודד, שכבר גילה קודם לכן מגמות עוינות, ויש יסוד להניח, כי הפקיד יודח והאשמים ייענשו. אחר הופעת הגליון הגיעו מכתביו של טהון ותזכיר ראשי הישוב, ובגליון הבא (מס' 14 מ-3.4.08) פורסמה כתבה מפורטת שהורכבה בעיקר מקטעים שלמים מן המכתבים שנתקבלו. ידיעה קטנה עם התימת הגליון מוסרת במפתיע על מברק מירושלים, שלפיו נדרש הקיימאקאם לבוא לדיווח לקושטא, "וכנראה לא ישוב לכהונתו".

מה אירע באותו שבוע בארץ? העניינים התפתחו בצורה בלתי צפויה ובמהירות מסחררת ללא תקדים. במכתבו מ-22.3 לווולפסון,³⁹ ציין ספיר, כי עדיין לא נעשה דבר כדי להעניש את האשמים. "הקיימאקאם מוסיף לטעון, שהיהודים ארגנו התקוממות בליל פורים", ודיכוייה הצריך נקיטת צעדים גמרצים. ספיר חזר על תביעות ההדחה וההענשה, בהוקיעו את עלילת הכזב של הקיימאקאם. במכתבו השני של טהון לווולפסון (23.3),⁴⁰ נמסר על שיגור משלחות לירושלים, לשם פגישות עם הפחה והקונסול הכללי הרוסי. טהון הדגיש, שעודנו מתלבט, אם נכון יהיה לתת לעניין פרסום רב, מחמת חשש לנזק מדיני. לדעתו, חלק רב בעניין לקונסול הרוסי ושליחו, וכל הפרשה נראית לו כעין "פוגרום רוסי". במכתב נוסף מאותו יום הוסיף טהון,⁴¹ כי רווחת דעה כללית, שאין היהודים אשמים בתקריות. אולם הפחה מסרב להדיח את הקיימאקאם. הקונסול הכללי הרוסי הבטיח למשלחת, כי ידרוש את ההדחה כתנאי בלי-עבור, וכן את שיחרור חמשת האסירים ותשלום פיצויים לנפגעים. מאידך, נכונים ראשי הישוב לדאוג לכך, כי המעורבים מצד היהודים במהלך התקריות יעזבו את הארץ. היתה זו מעין הודאה, שאמנם גם מצויים אחדים מבין היהודים, שאינם נקיים מאשמה.

ב-24.3 חזר לבונטין ארצה,⁴² וכנציגה הבכיר ורב ההשפעה של התנועה הציונית בארץ, כינס מיד את ראשי הישוב להתייעצות ולדיון במצב.⁴³ הוחלט לשגר לקושטא את השתדלן ענתבי, כדי לפעול שם בשם הישוב למען הדחת הקיימאקאם, ובמידת האפשר גם למען סילוק המושל. כמועמד שגי למשימה זו הוצע ד"ר י. לוי, מנהלו של הסניף הירושלמי של אפ"ק, אך הרוב העדיף את ענתבי רב הנסיון. הוחלט לצרף אליו במידת הצורך את דינונגוף, לשם פעולה בשגרירות

39. בתיק W 126 II.

40. להלן תעודה מס' 3.

41. בתיק Z 2/632 (חליפת מכתבים בין המשרד המרכזי בקלן והמשרד הארצישראלי ביפו 1907/08, א"צ).

42. עם בואו שלח את המברק הבא לווולפסון (דרך פורט סעיד): "Bestätige Depesche : Überfall Polizei Juden Jaffa. Absetzung Kaimakam absolut nötig. Sofortige Intervention dringend. Hilfsverein bereits unterrichtet. Levontin." (W 126 II).

43. ראה תעודה מס' 8, וכן שם את רשימת המשתתפים בפגישה.

הרוסית בקושטא. לבונטין דיווח עוד באותו יום לזולפסון על מצב העניינים. במכתבו כעבור יומיים,⁴⁴ הדגיש לבונטין, שהמצב הבטחוני הולך ורע, כתוצאה משמועות זדוניות בהשראת הקיימאקאם, כי מצפים "יום יום" לפקודת השולטן לגרש את כל היהודים מארץ-ישראל ולחלק את האדמות בין הערבים. הקיימאקאם ניסה גם ללחוץ על עורך-הדין שהוזמן לטיפול בשיחרור האסירים, לבל יטול על עצמו את התפקיד.⁴⁵ אף המושל בירושלים ניסה להניע את ראשי הישוב, שיחזרו בהם מתביעת ההדחה. נוכח החמרת המצב, ביקש לבונטין מזולפסון לפעול במהירות. במכתב נוסף מסר לבונטין את מסקנות הקירתו היסודית,⁴⁶ שחשפה את המניעים להתפרעויות ולהתקפות. במיוחד הוקיע את התנהגותו השפלה של הקיימאקאם, והזים את עלילת השווא בדבר קשר מזוין כביכול: "לא יכול להיות ספק, שאלה שהתנפלו עליהם לא היו מתקוממים מזוינים מכף רגל ועד ראש, כשם שהוכח, שהתקיפה לא נגרמה על-ידי התנגדות או התגרות יהודים".

המפנה בירושלים חל בעיקר הודות לעמדתו התקיפה של הקונסול הכללי הרוסי, שהחליט להגן בחוק-יד על הנתינים הרוסיים, ואף גינה בהריפות את מעשי סגן הקונסול שביפו. בפנייתו אל המושל תבע הדחה מיידית של הקיימאקאם, הענשת האשמים ושיחרור האסירים. בפגישה נוספת של המושל עם פראנק וענתבי ביום ו' (27.3), ניסה עקרם ביי להניא את נציגי הישוב משיתוף פעולה עם הקונסול הרוסי. התערבותו הנמרצת של הקונסול הסבה אי נעימות מרובה למושל. בפגישתו עם נציגי הישוב תיאר את המצב העדין שאליו נקלע, לאחר ששיגר מיד דברי שבח על הקיימאקאם, ועתה נשתנה המצב מקצה לקצה, משתבע ממנו הקונסול הרוסי להדיח את הקיימאקאם. כיוון שבינתיים אישרו את המלצתו בדבר אות-הצטיינות לאסף ביי, הרי נמנע ממנו עתה לקיים את הבטחתו לנציגי הישוב ולקונסול, אף כי העביר את התביעה לקושטא. אם תבוא משם פקודת הדחה, ימלא אחריה, אך אם לאו, מוטב ליהודים שלא לשתף פעולה עם הרוסים, כי אחרת יעשה הכל אשר ביכולתו כדי לפעול נגדם. מובן, שהם רשאים להוסיף לפנות במישרין לקושטא בתביעותיהם.⁴⁷

התמונה היתה ברורה. כל עוד לא היתה התערבות דיפלומאטית, לא חשש המושל מפני השתדלויות היהודים. הוא היה משוכנע כי השלטון המרכזי יאזין לדבריו, בדבר צדיקת המניעים של הקיימאקאם ואשמת היהודים. עמדתו התקיפה של הקונסול הכללי טרפה את קלפיו. הוא ביקש אמנם ליצור עובדות מוגמרות על-ידי האישור מקושטא לשבחו של הקיימאקאם, אך עתה נתערער במקצת בטחונו, ומשום כך ניסה למנוע לפחות את שיתוף הפעולה בין היהודים לבין הקונסול הרוסי, במיוחד באשר ידע שהאחרון עמד לצאת לחופשה ולא ימשיך, איפוא, בפעולתו הנמרצת. אך עקרם ביי טעה בחישוביו, בהסיתו דעתו מן הגורמים יהוה-

44. להלן תעודה מס' 5.

45. לפי מכתבו של לבונטין (בתעודה מס' 13) מסתבר, כי העורך-דין היה מויאל.

46. ראה תעודה מס' 6.

47. השווה תעודות מס' 6 ו-8.

דיים רבי ההשפעה בקושטא: החכם באשי, יק"א, ו"כל ישראל חברים" ומן המתווכים השונים בשם התנועה הציונית. לישוב נתגלה עתה בבירור כי קיימת "הבנה מלאה" בין המושל והקיימאקאם, וכי שוב אין די בהדחת אסף ביי, אלא יש לתבוע בהחלט גם את הדחת הפחה, המתנכל בהתמדה לישוב, ואף בטיפולו בפרשה זו השתדל לגרום לישוב נזק רב ככל האפשר.

טהון דיווח לוולפסון ב-29.3 על הפגישה עם הפחה,⁴⁸ ולמחרת ב-30.3 שוגרה קריאה נוספת לאישים ולארגונים היהודיים, בחתימת תשעה נכבדים מן הישוב, ובראשם לבונטין.⁴⁹ הפניה הדגישה את חומרת המצב, "שאינ כל שינוי זה שבועיים", כשעודנה מרחפת באוויר עלילת-השוא של קשר יהודי להתקוממות נגד בטחון המדינה. מאז נתרבו מעשי התגרות ביהודים, ויש חשש מפני התפרצות כללית. הפעם הוקעו במפורש גם מעשי המושל, המאמץ ידו של הקיימאקאם ומתיר לו להעליל על הישוב ולהעכיר את היחסים בין הערבים והיהודים. "הסתת השיטנה והאיבה עשויה להחמיר את המצב ולגרום לצרות הרבה יותר חמורות ומסוכנות לבטחון הציבור".

עודם עוסקים בשיגור מכתב זה, ובמפתיע, נצטווה הקיימאקאם ב-31.3 לבוא לקושטא לשם דיווח. היתה זו מהלומה כבדה ובלתי צפויה למושל ולקיימאקאם, שהיו בטוחים שקושטא נוטה להם חסד. פקיד מירושלים נצטווה לעבור מיד ליפו וליטול לידי את תפקיד הקיימאקאם.⁵⁰ תחילה לא היה ברור, אם פקודת השער-העליון נתכוונה רק להשעייה או להדחה של ממש, בפרט שהקיימאקאם ורבים אחרים משוכנעים היו, שיעלה בידי המושל, בעל הקשרים הטובים בקושטא, להעביר את רוע הגזירה ולהשאיר את ידידו על כנו. שבוע ימים עשה הקיימאקאם מאמצים רבים, כדי להבטיח עצמו בפני סכנת ההדחה, בין היתר ביקש גם מגורמים שונים להעיד, שאכן הוא חף מפשע.

אולם עד מהרה נתברר, שהכוונה היתה להדחה, וכי הקיימאקאם לא ישוב לכהונתו. מעתה, נתגלגלו הדברים במהירות מרובה. המושל נצטווה במברק למלא את כל תביעות הקונסול הרוסי. אחר משא ומתן של נציגי הישוב עם המושל, פוטר הקצינים שעמדו בראש ההתקפה, שוחררו חמשת האסירים, ואילו נציגי הישוב ויתרו על תביעת הפיצויים, ואף נטלו על עצמם, כי שלושה מן היהודים המעורבים במעשי ההתגרות יעזבו "מרוצנם" את הארץ. סיכום זה בא כדי למנוע פקודת גירוש נגד יהודים. למעשה, עזב רק איש אחד את הארץ, ואילו השני יצא למשך שנה לגליל. החלטה זו נתקבלה על-ידי ועדה מיוחדת, וכנראה רק שיינקין התנגד לה.⁵¹ בארץ השתררו הפתעה ותדהמה. היהודים לא ידעו בבירור, מי בעצם מכל הגורמים הפעילים בפרשה הצליח להביא לידי הדחת הקיימאקאם שנוא-נפשם.

48. ראה תעודה מס' 8.

49. ראה תעודה מס' 9. פניה זו משלימה למעשה את התוכיר הראשון של נכבדי הישוב, הנזכר לעיל.

50. השווה תעודה מס' 10.

51. ראה תעודה מס' 12 ו-13.

אך סיפוקם על התוצאות החיוביות המהירות היה רב ביותר, ולשמחתם נתנו ביטוי בפומבי. האוכלוסייה הערבית, מאידך, גדהמה למשמע פקודת ההדחה ונתרשמה ביותר מהצלחת ההתערבות למען היהודים. האווירה גשתנתה בתכלית; הרוחות נרגעו במהירות, ושוב לא העזו איש להתגרות ביהודים. ראשי הציבור הערבים יצאו בהכרזות על הידידות והשלום שבין היהודים והערבים, ואף הציעו פגישה משותפת של נכבדים ערבים ויהודים, לשם מתן ביטוי בפומבי ליחס הידידות.⁵² לבונטין הטעים במכתבו לוולפסון,⁵³ שאמנם יכולים להיות מרוצים מן התוצאות, "אך הפרשה לא נסתיימה בזאת, כי עדיין לא נפטרנו מן המציק העיקרי". בהודמנות זאת תבע לבונטין הקצבה של 50,000 פרנק (סכום מופרז ביותר!) לכיסוי ההוצאות השונות, בפרט שדרושה עתה משלחת לקושטא, כדי להזים שם את ההאשמות הצפויות של הקיימאקאם. כמו כן יש לסייע לפצועים, ועתה מתקרב חג הפסח, והצרכים מרובים. למעשה, הוחלט לשלוח לקושטא את דיונגוף (ענתבי לא הספיק כלל לצאת לשם), כדי לקיים מגעים עם השגרירות הרוסית, להסביר את גירסת הישוב על האירועים ולמנוע החלטות מזיקות מטעם השער-העליון. כנראה לא נמצא מועמד טוב מדיונגוף לשליחות זו.⁵⁴

לאחדים מבין ראשי הישוב אצה הדרך. מעודדים מן ההצלחה המהירה, שלא ידעו מקורה, סברו בטעות, כי חל מפנה במדיניות השלטונות המרכזיים כלפי הישוב, וכי השעה כשרה לפעילות מדינית נוספת. ביחוד רווחו דעות אלה בין חברי "המועצה הארצישראלית". בחזור אל חברי הוועד-הפועל הציוני,⁵⁵ למעשה, תוך עקיפה של ההנהגה הציונית בראשות וולפסון, שלא היה מקובל עליהם — טענו, שאין לראות בהדחת הקיימאקאם את סיום הפרשה. המושל ימשיך במדיניותו העוינת, כשם שהתנגד עד כה לכל מעשה לטובת ההתיישבות. הגיעה עתה "השעה להתמודדות ישירה על מדיניות הממשלה המרכזית כלפי הישוב". אין להסתפק ב"גישה הפילאנטרופית" הרואה בהדחה ובהענשת האשמים את סיום הפרשה. בפעם הראשונה נתקיים שיתוף פעולה בעניין פוליטי בין הארגונים הגדולים יק"א, "כל ישראל חברים" ו"עזרה" לבין המוסדות הציוניים. "אין זה מן הנמנע, כי הארגונים הללו יעמדו לצידנו פחות או יותר גם בצעדים הבאים". הגיעה אפוא השעה לתבוע ביטול ההגבלות להתיישבות, להקל על העליה ובעיקר לבטל את האיסור המינהלי על רכישת קרקעות ובניין בתים, שהורחב לאחרונה גם על יהודים עותומניים. בכלל יש לחתור לביטול כל ההפלות החוקיות, ההופכות את היהודים למעמד, שבו מטפלים בנפרד. קול-קורא, החתום בידי ד"ר ח. חיסין, ד. טריטש ומ. שיינקין, סיים בקריאה לפעולה נמרצת לבל תוחמץ ההודמנות הקיימת. אופטימיות דומה, נטולת יסוד — כשלושה חודשים לפני מהפכת התורכים

52. ראה תעודה מס' 12.

53. מכתב מ-5.4.08 : CZA, Z2/599 : Schifftverkehr zwischen APC Jaffa und (der Zion. Organisation 1908/09.

54. ראה תעודה מס' 11.

55. תיק Z 2/514.

הצעירים — משתקפת גם במכתבו של מנחם שיינקין מ-6.4 למרכז ציוני רוסייה בוילנה.⁵⁶ (אף התכתבות זו היתה למעשה פעולה מכוונת נגד המרכז הציוני בקלן). "כולנו נוטים להאמין כי המקור לשינוי המצב הוא היחס הטוב לישראל מצד הממשלה המרכזית בקושטא (הדגשה שלי — מ.א.), אם כי במידה ידועה פעל לטוב גם הגנרל-הקונסול הרוסי". שיינקין גילה במכתבו גם פרטים מעניינים על יחסו של הישוב הספרדי לפרשה, וכן על היחסים הפנימיים בין ותיקים וחדשים בקרב יוצאי רוסייה. אולם לא היו כמובן שום תגובות להצעות בלתי מציאותיות אלה, והפרשה נסתיימה איפוא בהדחת הקיימאקאם ובהענשת האשמים, מה גם שנתברר שהחששות מפני הישנות הפרעות לא היה להם על מה לסמוך, וכי האוכלוסיה הערבית ברובה לא גטלה כלל חלק בכל ההתרחשויות. הסדר והשקט שבו לעיר, המונח "פוגרום" נתחלף ב"תקרית", והיחס לפרשה היה כאל אפיוודה חולפת. ב-24.4 כתב לבונטין, כי הערבים "מבינים כי יש לנו כוח וסרתה בעולמות העליונים", ומביקורי החג של הנכבדים הערבים הבין, "כי כבודנו חדש אתנו פה".⁵⁷

גם לשליחות דיונגוף לא היו כל תוצאות. ב-17.4 דיווחו לוולפסון מקושטא,⁵⁸ כי דיונגוף בא בשליחות קהילת יפו כדי לפעול למען הדחת המושל עקרים ביי, אך הוזהר על-ידי אנשים יודע-דבר, שיגרום רק להעלאת כל הסבך של השאלה הארצישראלית, וכי פעולה כזאת צריכה להיעשות רק בשם הוועד-הפועל הציוני המצומצם והארגונים היהודיים הגדולים. דיונגוף נענה, והסתפק בהגשת קובלנות מקומיות. לאחר זמן קצר יצא לקישינוב, לרגל מות אחיו, ובזאת נסתיימה שליחותו.

*

מן הראוי לסקור עתה את עמדת ההנהגה הציונית להתרחשויות ביפו ואת פעולתה בעניין זה. דוד וולפסון, שביקר ב-1907 בארץ, סמך בעיקר על שני המוסדות הכפופים לו, — באנק אפ"ק והמשרד הארץ-ישראלי, הצעיר לימים. בהסתייגות מרובה התייחס למועצה הארצישראלית, שראה בה מעין שלוחה של יריביו המדיניים — ציוני רוסייה וחסידיו "הקו המעשי" בראשות א. וארבורג. ההסתייגות היתה אפוא הדדית, ואף הולידה חששות וחשדות. אולם בהיוודע לוולפסון על התקריות, נחלץ מיד לפעולה, אך, כדרכו, במתינות ובזהירות, ומתוך חשש שפרסום יתר יקלקל את השורה ויזיק לעמדה הציונית בקושטא. במכתבו אל ידידו ועמיתו להנהגה יעקובוס קאן, גינה את הרצת המברקים על-ידי טריטש לעיתונות, בכנותו את טריטש "Lump". כן מסר על הבהלה שנשתררה

56. להלן תעודה מס' 12.

57. בתיק W 126 II.

58. בתיק W 126 II (חליפת מכתבים של וולפסון עם אישים שונים, 1908). המודיע: "ואגנר". היה זה כינויו של ד"ר ווליש, ובכינוי זה חתם על מכתביו, משום "עינא בישא".

ברוסיה, בעוד שאין בידו ידיעות נוספות, ובעיתון 'Die Welt' צריך לנקוט עמדה, ואף צריך להשיב על השאלות המרובות.⁵⁹

בגליון 13 של 'Die Welt' הסתפקו, כאמור, רק במסירת מברקו של טריטש, בתוספת כמה מלים מתונות, ורק בהגיע המכתבים הראשונים, ניתן לפרסם תיאור מפורט יותר בגליון 14. במאמר ראשי על התקרית,⁶⁰ כתב העורך גחום סוקולוב על "האינ-טריגה של היחיד", שחוללה משבר מלאכותי, באשר "אין פרעות בתורכיה זה מאות בשנים". יתירה מזו: "בשטח של קילומטר אחד בארץ אחרת (קרי: רוסיה — מ.א.) אירעו במשך שנה יותר פגיעות ביהודים מאשר בכל ממלכת תורכיה במשך מאות בשנים". אין אפוא מקום לרדיפת סנסאציות, ואילו האשמים יבואו בוודאי על עונשם. אסור לדבר על פוגרום, כי היתה זו רק תקרית בודדת ואין כלל סכסוכים בקרב האוכלוסיה. יש אהדה רבה למפעל התחיה בארץ-ישראל, והמת-יישבים אינם מהווים אלמנט הרפתקני-פוליטי. בגליון זה נתפרסמה כתבה מפורטת על מהלך התקריות, בהסתמך על המכתבים שהגיעו, וכן רשימת הפצועים ותקציר התזכיר, שנשלח בהתימת י"ג נכבדי הישוב. בכל המאמרים הובלטה אשמת הקיימאקאם, וידיעה קצרה עם התימת הגליון בישרה את השעייתו מתפקידו.

במכתבו העברי אל לבונטין,⁶¹ הביע וולפסון את מורת רוחו על "הטלגרמות המחרירות והמרעישות" של טריטש, ותבע במפגיע לדאוג לכך, שלעתיד יהיה המרכז הצינוני הראשון לקבלת ידיעות מהימנות ומפורטות, כמו כן ביקש דיין-וחשבון מפורט ואובייקטיבי על השתלשלות האירועים. מכתב דומה שלח וולפסון גם לטהון.⁶²

וולפסון נחלץ מיד גם לפעולה, בפנותו למתווך המסורתי, פרופ' א. ואמברי בבודפשט. ב-26.3 הודיע לו ואמברי שהבריק לקושטא, ואיים בהפעלת העיתונות של אירופה נגד תורכיה, אם לא תתמלאנה תביעות ההדחה והעונשת האשמים.⁶³ לוולפסון אף הגיעו ידיעות נוספות על מאורעות יפו מאת איש-קשר בקושטא עצמה, ד"ר ווליש ("ואגנר"), אשר במכתבו מ-29.3 תיאר במפורט את רקע המאורעות בגריסה שאינה סוטה בהרבה מגירסת היהודים, ואף ציין במפורש, שהתקיפה באה לפי פקודה הקיימאקאם.⁶⁴ "ואגנר" הוסיף, שהתקרית האומללה "עשויה בהחלט לגרום נזק לעניינינו. משום כך מוטב להימנע מכל התערבות ולהשאיר זאת לאר-גונים האחרים, הפועלים כבר בנדון".

וולפסון המשיך בפעולתו השקטה באמצעות מתווכים, שידעו כנראה להפעיל לחץ. אך אפילו ואמברי לא ידע כלל בוודאות, לזכות מי יש לזקוף את ההצלחה, והטעים במכתבו לוולפסון מ-5.4, ש"אינו מעז לשער, שכתוצאה מפעולתי באה ההכרעה

59. בתיק W 10, מכתביו מ-24.3.08 ו-25.3.08.

60. הכותרת: 'Ein Zwischenfall'; על החתום: N.S.

61. להלן תעודה מס' 7.

62. מכתב מ-30.3.08 בתיק Z 2/632.

63. ראה בתיק W 62 II מכתביו של ואגנר מ-26.3.08 ו-5.4.08.

64. ראה בתיק הנזכר לעיל, שורה של מכתבים מואגנר בעניין זה.

ביפו. אם יודח הקיימאקאם, הרי גם הקרבנות בתקרית פעלו כגורם, למען לא יישאר [הלחץ] ללא תוצאות". ממכתבים שונים מסתבר, כי במקביל ננקטו גם צעדים נמרצים על-ידי חברות "עזרה"⁶⁵, ו"כל ישראל חברים". מכתב מעניין אחר של "ואגנר" מציין במפורש את השפעת הצעדים של השגרירות הרוסית, וכ השלטונות רמזו לחכם באשי, שאף הוא היה פעיל בעניין, להגיש תזכיר בדב, ההדחה, כדי שתהא עילה להכריז, שזו באה על יסוד תביעת החכם באשי, ולא כתוצאה מפעולת הרוסים.⁶⁶ כמובן שהחכם באשי מילא אחר הצעה זו. על פעילותו, זו למדים אנו גם מעיתון 'Die Welt'⁶⁷.

עם כל זאת, וולפסון היה משוכנע, כי פעולותיו הנחילו את הניצחון. במכתבו אל לבונטין מ-10.4 הדגיש, כי "מה שהושג עד עתה, מאמין אני, יש לזקוף אך ורק לזכות פעולתי, כי הגעתי ע"י תיווך למקום, שאחרים הרף רעשם הגדול לא הגיעו אליו. בדרך זו יש לטפל בצורה דיסקרטית מאוד ואסור לאיש לדעת, כי בכלל התערבנו. לא איכפת [לי], שאחרים יחשבו, שהם השיגו את התוצאות. העיקר, שנעשה לפי רוחנו, ושלא נגרם לבו נזק".⁶⁸ כמו-כן הזהיר וולפסון את לבונטין, שלא יפעל בהיפזון ולא יתבלט בפעולה, כי "אסור שייראה, כאילו אתה ומוסדך מתערבים בעניינים, שאינם נראים בעין יפה בקושטא".

וולפסון אף ביקר את לבונטין, על אשר חתם (ועוד כראשון) על כרוז נכבדי הישוב מ-30.3, ולכך ודאי גם רומזת ההערה שלעיל. לדעתו, צריך היה למנוע כל התערבות של הבאנק בעניינים פוליטיים, פן יבולע לפעולתו, מה עוד שזו גם השתרעה מעבר לגבולות ארץ-ישראל, ואף נדונה האפשרות להקים מעין סוכנות בקושטא עצמה. לבונטין ניסה להצטדק וטען בתשובתו מ-24.4,⁶⁹ כי "אנכי השתדלתי להתרחק מעצמי ולהרחיק את הבאנק מהמאורע הזה. לא הלכתי אל הפחה ואף לא אל הקונסול הרוסי, ולא חתמתי שום תלגרמות ולא כתבתי בקשה. — נדבתנו נתתי מהבאנק אלף פראנק על ההוצאות, יען כל אחד מאתנו נתן מכיסו נדבה, אשר על-כן יכול הבאנק לקמץ ובוודאי יסכים כבודו להוצאה זו. מחכים

65. חברת "עזרה" היתה פעילה במיוחד, בשיתוף עם ההסתדרות הציונית. ב-31.3.08 פנה גיימס סימון אל תת-מזכיר המדינה במיניסטריון החוץ הגרמני ותבע התערבות להענשת הקיימאקאם והאחרים, בהסתמך על ידיעות שקיבל מירושלים, על פשרה בין הפחה לבין הקונסול הכללי הרוסי: הדחת הקיימאקאם, חנינה לכל המעורבים וגירוש חמישה יהודים. סימון הוסיף, שכל הקונסולים תומכים בגירסה היהודית, ויש לעשות הכל למען הענשת האשמים ולשם מניעת הישנות מקרים כאלה. המכתב במקור בתיק משרד החוץ הגרמני. (A A, Juden in der Türkei 195, Vol. II, K 176181/182)

66. מכתבים מ-31.3.08, 6.4, ו-17.4 בתיק II 62 W.

67. גליון מס' 15.

68. בתיק II 126 W.

69. בתיק הנזכר לעיל. במכתב קודם מ-7.4 (בתיק Z 2/599) הסביר גם לבונטין, בתשובה לתרעומת של וולפסון במכתבו העברי (תעודה מס' 7), כי אי-אפשר היה להקדים בשיגור הידיעות, וכי טריטש נשלח באניה הראשונה שנודמנה, כדי לשגר את המברקים השונים, וזאת בהעדרו של לבונטין.

אנחנו לעזרת 'האקציונס-קאמיטע' ויתר המוסדות העיקריים, כי יש לנו הוצאות גדולות בזה העניין, כמו שכתבתי לכבודו".

אך גם הסבר זה לא הניח דעתו של וולפסון, וב-30.4.1907 טען, שאף על המכתב של ראשי הישוב אסור היה ללבונטין לחתום. "כתבתי כבר מלונדון, שעליך לנקוט בזהירות מרובה, וככל שתמעט לעסוק בכך, יוטב לנו". במכתב אישי אל לבונטין מאותו יום ⁷⁰א' חזר וולפסון והדגיש "בסודיות גמורה", שחיסול הפרשה בקושטא היתה עבודתו, ושום גורם אחר לא עשה דבר. "אך מה שעשיתי, צריך להשאיר סוד מוחלט, פן נקלקל הכל. הולך אני בדרך הישרה, — היחידה היכולה לעזור, אך העלולה גם להיות מסוכנת, אם יודע הדבר... אני פוקח עין על 'הירושלמי'. אולם עוד יעלה בידי, גם לערוף אותו. העניין עדין ביותר; מלה אחת יכולה להזיק מאד... אסור לך בהחלט להסתכן, שיוכלו לומר עליך, שהגך עוסק בעניינים פוליטיים. מקווה אני שתבין אותי ותפעל נכון". במכתב תשובה מ-11.5.1907 מודה לבונטין בכך, שזה היה משגה, בהוסיפו שקשה היה לו לסרב לחבריו, מאחר שלא חתם על מכתבי הבקשה לקונסוליות ולשער-העליון, ולא נטל חלק בשום משלחת.

בקשותיו החוזרות של לבונטין לכיסוי ההוצאות המיוחדות, או לפחות להשתתפות ניכרת בהן עוררו את זעמו של וולפסון על הסכום המופרז של 50,000 פראנק, שבו נקב לבונטין תחילה. במכתב האישי הנ"ל נוף בו קשות: "אינך חושב ברצינות, שהנהגלה תשיג כספים בשביל מטרת כאלה. מנין נבעו כביכול ההוצאות העצומות של חמישים אלף פראנק ועל-מה הוצאו?" ב-3.5.1907 ביקש לבונטין לפחות כיסוי חלק מן ההוצאות, ובמכתבו מ-3.6.1907 נכון היה להסתפק לפי שעה ב-3,000 פראנק בלבד (†). עתה לא התאפק כבר וולפסון, וביקש לדעת כיצד אפשר היה לרדת מחמישים אלף עד שלושת אלפים פראנק. על כך השיב לבונטין ב-23.6.1907, שכאשר נקבו בסכום הגדול, חשבו לא רק ההוצאות השוטפות ועל הקלת המצוקה של הנפגעים, אלא גם על כספים הקשורים בפעולות למען הדחת הקיימאקאם והפחה. עם זאת, הודה שהיה משגה בתביעה המופרזת. ההוצאות הממשיות מסתכמות ב-10—15 אלף פראנק, ועתה מבקשים שלושת אלפים פראנק כתרומה, כי פנו בבקשה דומה גם למוסדות ולאישים אחרים. חודשים רבים נמשכה ההתכתבות בדבר כיסוי החוב, אך וולפסון התחמק ממתן תשובה ברורה. רק ב-30.12.1908 הודיע סופית על סירובו להשתתף בכיסוי ההוצאות ובתגובה לכך שיגר לבונטין ב-30.12.1909 מכתב מלא מרירות. ⁷¹ב' "רואה אני", כתב לבונטין, "שהכסף שהוצא על-ידינו אבוד, ואינני חפץ להוסיף לדבר עליו". אך מן הדין לבהיר עוד הפעם את העובדות, כדי שלהנהגה יהיה מושג ברור על צרכי המקום. "היה ביפו פוגרום, המסוכן ביותר שיכול היה לפגוע ביהודים, בייחוד בתורכיה. הוא בוצע על-ידי המשטרה, וכמובן היו דרושים אמצעים תקיפים, כדי למנוע אסונות כאלה בעתיד". לבונטין הסביר מחדש, לשם מה דרוש היה הכסף, ולבסוף

70. בתיק W 126 II, וכן במכתב מ-11.5.1907 והתכתבות נוספת בפרשת הכסף.

71. בתיק W9, בתשובה למכתבי לבונטין מ-7 ו-17 באפריל.

72. כל ההתכתבות הזאת בתיק W 126 II.

פירט את הסיכום המדויק של ההוצאות: סה"כ — 5666 פראנק. על חשבון זה תרמו יק"א, הוועד האודיסאי והבאנק, כ"א אלף פראנק, ומתרומות פרטיות נאסף סך של 856 פראנק. חסרים אפוא עוד 1807 פראנק.

אולם גם סכום פשוט זה לא הסכים וולפסון לפרוע, בדבקו בטענתו העיקרית, שאסור היה ללבונטין בכלל להתערב, ורק בסוף 1910 הורה לרופין לסלק את הסכום. וולפסון החזיק בדעתו, שאמנם פעלה התערבותו יותר מאשר מאמציהם של הגורמים האחרים, ועם זאת לא רצה לתת לכך פירסום, כי ל"שיטה" (כנראה מעשה שוחד) היתה השתיקה יפה. בסיכום העניין במכתבו אל ד"ר רופין מ-29.4.1908⁷¹ ציין וולפסון במפורש, שלא הועילו בפרשה השתדלויותיהם של חברת "עזרה", החכם באשי והארגונים האחרים, והוא יודע זאת בדיוק. "הסידור הנכון המהיר נעשה בדרך ועל-ידי גורם, שאסור לדבר עליהם". אין להמשיך יותר בטיפול בעניין, שנסתיים כל כך לטובתנו, שכן כל המשך יהיה מסוכן. וולפסון הביע גם צער, שרופין לא שהה ביפו בעת ההתרחשויות (הגיע רק ב-9.4, ומכתבו הראשון לוולפסון נכתב ב-12.4), כשם שבמקום אחר כתב, שיש להצטער מאוד, שהמשרד הארץ-ישראלי, עם ד"ר רופין בראש, לא נתכונן שנתיים קודם לכן.⁷² רופין היה תמימי-דעים עם וולפסון, שאין לייחס חשיבות יתירה למאורעות, ואפילו הרחיק לכת בציינו, שהיתה זאת "תגרת-ידיים השכיחה בכל מקום".⁷³ אף ביטאון התנועה הציונית הבלויט את היחסים הטובים השוררים עתה בין ערבים ויהודים, וכי הערבים בירכו את היהודים להצלחתם, בהסתייגם לחלוטין מן התקריות. בסיכום הטעים העיתון, כי "אין לראות באירועים ביטוי לאיבה אנטי-יהודית", שכן החוגים המשכילים שבין הערבים מקבלים באהדה את העליה של השנים האחרונות, "כגורם המקדם את פיתוח הארץ".⁷⁴ גם בהודמנות זו טופחה אפוא האשליה על האידיליה שבין הערבים והיהודים, כתוצאה מן הברכה המרובה שהתהיישבות היהודית תביא לארץ כולה.

*

מן הדין לשאול ולבדוק, האמנם היה הצד היהודי נקי מכל אשמה, או "תרם" אף הוא להתלקחות המאורעות. בשאלה זו עלינו לפנות לחלקם של אנשי העליה השנייה בפרשה זו. המרחיקים לכת בהטלת האשמה על אנשי העליה השנייה הם מרדכי בן הלל הכהן וא. דרויאנוב. הכהן מדגיש, כי "המלחמה בין פועלי-ציון והפועל-הצעיר היתה קשה ומלאה מרי, ובלייל פורים תרס"ח נתפוצצה ותקבל

71. בתיק Z/632.

72. מכתב מ' 7.4.08 אל ד"ר י' טהון, בתיק L 2/434/77.

73. מכתב מ' 1.5.08, בתיק Z/632. רופין ציין, שהמצב רגוע וכל הפצועים החלימו. אין כלל מקום להשוואה עם הפוגרומים ברוסיה. אדרבה, — יש לתמוה, שחרף כל השוני שביניהם, היחסים בין היהודים והערבים כה שלווים.

74. ראה גליון מס' 17.

צורה של שערוריה ציבורית, שתוצאותיה היו כמעט פרעות ביפו.⁷⁵ לדברי הכהן התנפלו אנשי פועלי-ציון על נשף-הפורים של הפועל-הצעיר, הפריעו את סדרי הנשף "ותהי יד איש ברעהו, ולא הסתפקו בזה, ותטוש המלחמה גם מחוץ לאולם". לפי תיאורו עברו התיגרות בין שני הפלגים לבתי-המלון, והמשטרה באה לעשות סדר, והתוצאה: "ג פצועים, הרס, מכות ובהלה. אין הכהן מזכיר כלל את התנפלויות הערבים והתקריות שבין ערבים ליהודים, הנזכרים בכל המיסמכים, ושאר הקיימאקאם וסגן הקונסול הרוסי אינם מתכחשים להם. יתירה מזו: הכהן גם חתום על התזכיר של י"ג נכבדי הישוב, ואף הלך בשליחותם אל הקונסול הכללי הרוסי בירושלים, ולדבריו אף השפיע עליו.⁷⁶ כיצד ייתכן אפוא שבספר זכרונותיו הושפע כל-כך משר השיכחה? שמא פעל כאן מגיע של איבה לפועלים החלוצים? אף ההתנפלות על נשף-הפורים, כביכול, אינה מתקבלת על הדעת, שכן יש לשער שזו היתה לפחות נזכרת בעיתון 'הפועל הצעיר' בדיווח על הנשף ועל המאורעות ביפו, ואף בזכרונותיהם של י. בן-צבי וא. קריניצי אין כל זכר ליחסים המעוררים בין שני הפלגים, כביסס למאורעות בליל פורים.

בדומה להכהן, תולה גם דרויאנוב את הקולר ב"שנאה הקשה בין שתי מפלגות הפועלים", בהזכירו "ריב ואגרופים בנשף פורים", אך מציין ש"בהקשר זה נפצע ערבי", והקיימאקאם ניצל את המצב שנוצר.⁷⁷ אין ספק, כי דרויאנוב אימץ לו כאן, כמעט במדוייק, את גירסת הכהן, אף כי נבצר מלהבין, כיצד נפצע הערבי בהתכתשות שבין שני פלגי הפועלים. אמת, היחסים בין הפועל-הצעיר ופועלי-ציון היו מתוחים ואף מלאי איבה. אולם בכל העדויות והמיסמכים על התקריות, אין כלל סימוכין לטענותיהם של הכהן ודרוואנוב. מאידך גיסא, האמנם לא ביכר חלקם של הפועלים — ללא הבדל זרם! — בהתגררויות ובליבוי היצרים? כבר במכתבו הראשון של סגן הקונסול הגרמני הוטעם, שבין העולים מקרוב מרוסיה מצויים אלמנטים סוציאלי-דמוקראטיים, המפגינים בטחון עצמי, וכי גברה הסכנה לחיכוכים עם האוכלוסייה.⁷⁸ ביטחון עצמי זה תואר גם במכתבו של לבונטין אל וולפסון מ-7.4, בדבר חברי פועלי-ציון: "המה הולכים תמיד מזויינים במטלות גדולות ואחדים מהם גם בסכינים וקנה-רובה, ומתנהגים עם הערבים בגאווה ובבוז ובריב ומדון". לבונטין הוסיף, שאלמנט זה מסוכן לישוב. ואף המאמרים ב'הפועל הצעיר' הקוראים לעבודה עברית, מזיקים. גם עורך 'השלוח' מתח ביקורת קשה על הצעירים שאינם בלי אשמה: "הבאנו לא"י כמה מן 'הנמוסים היפים' שנהגו ברוסיה לפני שנה ושנתיים ושאר ברוסיה כבר עבר ומגם. דיברו בחוצות יפו על

75. עולמי, ספר ד', עמ' 91—92.

76. שם, עמ' 96—97. הכהן אף מתפאר בכבוד הרב, שחלקו לו בקונסוליה הרוסית, בשל אותות הכבוד הרוסים שלו. לפי גירסתו, הביאה השתדלותו להבטחת הקונסול הכללי להתערבות נמרצת, שהביאה להדחת הקיימאקאם.

77. ספר תל-אביב, עמ' 81.

78. ראה תעודה מס' 2.

79. ראה תעודה מס' 13.

באריקדות ובומבות"; הושמעו צעקות על "חירות" ו"כיבוש הארץ" — "צעקות גדולות בשעת מעשים קטנים נסכו עליהם שכרון. בחלומם ראו כבר את עצמם שליטי הארץ", אולם המחבר הוסיף שאין להאשים את הפועלים בכך, שהתחילו כתיגרות, "ובודאי אין לכוף את הראש ולא להשיב ולהתגונן", אבל זהירות היתה דרושה!⁸⁰

ההסתייגות המשתקפת בדברי לבונטין — ביטוי ליחס הוותיקים לצעירים שמקורב באו — נזכרת גם במכתבו של שיינקין,⁸¹ שאפילו מציין שבפגישה עם הקונסול לא גרתעו נציגי הישוב מלכנות את הצעירים בשם "אלמנטים מזיקים"; אף אם נאמר, שמחמת התנהגותם ותביעותיהם המתמידות לעבודה עברית, הפריזו הוותיקים בתיאור שחצנותם של הצעירים — מכל מקום, היתה התנהגותם כנראה מגרה ופרובוקטיבית. על כך יש להוסיף שכנראה היתה הופעתן של החלוצות, בנות העליה השנייה ולבושן החופשי, למורת רוחם של המושלמים,⁸² ואף זה הוסיף על התסיסה והמתיחות.

*

אף בפרשת המאורעות ביפו מתאמתת האימרה: "הכשלון — יתום, לנצחון — אבות הרבה". גורמים שונים הכריזו על עצמם כמושיעי הישוב. אכן קשה להוכיח, מי באמת גרם למפנה המפתיע בקושטא והנחיל את הנצחון למחנה היהודי: הקונסול הכללי הרוסי? השתדלנים המקומיים? החכם באשי בקושטא? נציגי יק"א, "עזרה" או "כל ישראל חברים"? המתווכים של וולפסון והתנועה הציונית? יתכן, שלכל גורם חלק-מה במאמצים ובלחץ על השער-העליון, אך מתקבלת יותר על הדעת ההשערה, כי בעיקר משני כיוונים הוכתרה הפעולה בהצלחה: הפעולה הדיפלומטית הרוסית והפעולה "השקטה" בשליחות וולפסון. שתיים באו באופן בלתי-תלוי זו בזו, אך, למעשה, נפלה כנראה ההכרעה החיובית הודות למאמץ המשותף.

גורמים יהודיים שונים אף ניסו ללמוד לקח מן הפרשה ולהעריך את משמעותה. ביטאון 'הפועל הצעיר' קבע ברורות: אמנם המאורעות יכולים עוד להישנות, אך איננו מפקדים ויכולים להגן על עצמנו. אולם צריכים אנו להתרחק מחדוד היחסים והפחת הקנאה הלאומית.⁸³

אף מכתבו של שיינקין הדגיש, "כי אין שרשים עמוקים לשנאה בין היהודים והערבים", וכי לאחר המעשה משתפרים והולכים היחסים בין ערבים ליהודים. עזות מסייעת לכך מוצאים אנו גם במכתבי טהון ולבונטין. כולם רוצים להפחית בערך המאורעות, ולראות בהם אפיזודה חולפת. גם המשקיף ב'השלח' דוחה את הכינוי "פוגרום" ומבליט את הצטמצמות

80. 'השקפה עברית', השלח, י"א (תרס"ח), עמ' 380—381 (כנראה דברי "קלוינר").

81. ראה תעודה מס' 12.

82. השווה תעודה מס' 2.

83. 'בדבר המאורע ביפו', הפועל הצעיר, אדר שני, תרס"ח.

האירועים לשתי האכסוניות ולקומץ אנשים, בעוד שרוב רובה של האוכלוסיה ביפו כלל לא היה מעורב במתרחש. משום כך גם מסקנתו היא, שעל אף התקריות המעציבות, יכולות להיות לפרשה תוצאות מועילות: אם יהרהרו בשאלת היחסים אל הערבים וינקטו בצעדים ממשיים בכיוון זה.

יצחק בן-צבי, עד ראייה לכל המתרחש, ציין שלושה דברים: ⁸⁴ (א) היכולת להתגונן; (ב) פעולה מכוונת מצד השלטונות, ולא התפרצות של שנאה לאומית; (ג) חלקו של סגן הקונסול הרוסי בפרשה. בן-צבי הוסיף, שהוא וחבריו סברו, שהמאורעות הללו אמנם ירתיעו בעלי הון מלעלות, אולם "על צבור הפועלים, אשר רכש חינוך מהפכני, לא ישפיעו. רגיל הוא לכדורים ולא יחת מרובים, ועלית הפועלים לארץ לא תיעצר". אולי לא מקרה הוא, שכמחצית השנה קודם לכן, בחול-המועד סוכות תרס"ח, נוסדה בירושלים האגודה החשאית "בר-גאורא" — הגרעין הראשון לכוח המגן העברי — בהשתתפותו הפעילה של בן-צבי. אולי בין חברי האגודה ובהשראתם גמלה ההחלטה "להשיב לבריונים ברווע", — כדברי בן-צבי, "וללמדם לקח", כדברי קריניצי.

אף דוד בן-גוריון יבלח"א, ששהה אז בסג'רה, כתב בעיצומן של השמועות על המתרחש ביפו, ובספרו במקוטעין על פרטי התקריות, ש"מצב — הרוחות פה נורא. — — — בשעת-חירום כזו, שתמונת פוגרומים מרחפת לפני עיניהם של אחינו החרדים והנבהלים, עלול מעשה זה להפיל אימה ופחד". אך כעבור כמה שבועות (התאריך: "היום אחר בדיקת חמץ"...) , שינה בן-גוריון את דעתו וכתב, "שהשד לא נורא כמו שציירנו לנו תחילה".⁸⁵

הרוחות נרגעו אפוא, וזמן-מה לאחר הדחת הקיימאקאם באה גם הדחת סגן הקונסול הרוסי. בישוב שררה אופטימיות מרובה, ותקוות רבות תלו בסיכויים לשיפור היחסים שבין הערבים והיהודים. אפשר אולי לומר, ש"מעו יצא מתוק". הצלחתם הפוליטית המהירה של היהודים, מחד, והסתייגותה של מרבית האוכלוסייה הערבית, מאידך, היו גורמים בעלי חשיבות מכרעת במערכת היחסים, בעוד שגם אין לבטל כלל את השפעת העובדה הגלויה, שהיהודים ידעו לגמול על ההתגרירות ולהתגונן בתקיפות וביעילות.

אם בכך תמה הפרשה ביפו — לא כן היה בקושטא. אסף ביי המודה הוסיף להשמיץ ולהשטין, כדי להצדיק את מעשיו.⁸⁶ בתזכיר מיוחד האשים את באנק אפ"ק ברכישות מתמידות של קרקעות, קבל על כך שהארץ מוצפת עולים שהם נתינים זרים והתלונן על מעשיהם של היהודים לעקיפת החוקים והאיסורים השונים. לאחר שסיפר על פעולותיו כדי להכביד על עלייתם של היהודים ועל התיישבותם, העלה גירסה מסולפת ומעוותת על ההתרחשויות לביל פורים וטען שהוא עצמו

84. 'בן-צבי, 'זכרונות ורשומות', עמ' 122—123. בן-צבי גם פירסם תחת הכינוי 'אבנר' סיכום על המאורעות בשם: 'די יוער לעקציאן', בעיתון 'אידישער ארבייטער', קרקוב תרס"ח, גליון 12—13.

85. ספר העליה השנייה, צרור מכתבים מסג'רה, עמ' 351.

86. ראה תעודה מס' 14, מ' 21.5.08.

נפל קרבן לתככי מתנגדיו.⁸⁷ מיניסטריון הפנים העותומני טען בשולי התזכיר, שתמיד השתדלו להכביד על כניסת יהודים לארץ-ישראל ועל רכישת קרקעות, אך ללא הועיל, בפרט נוכח סירובם של הקונסולים לשתף פעולה. על סמך הערות אלה ציווה כנראה השולטן לבדוק את המצב, וכתוצאה מכך השיבה מועצת השרים, שאין יכולת לעשות יותר משנעשה כבר — היינו לאסור על זרים לרכוש קרקעות ולהיכנס לארץ.

כחודשיים לאחר מכן פרצה מהפכת "התורכים הצעירים" והמצב כולו גשתנה תכלית שינוי. לאחר זמן נשכחו מאורעות יפו בליל פורים תרס"ה, אך ללא ספק נודעת להם השיבות כמקרה ראשון של פרעות מאורגנות על יהודים, מחד, וכתקדים להתארגנות יהודית להתגוננות ולמאבק, מאידך. השתתפותם של גורמים יהודיים רבי-השפעה בפעולה המדינית המהירה למען הישוב היא עדות הותכת לגילוי סולידאריות ולנכונות לתמיכה בישוב, כשבמרכזם ניצבת התנועה הציונית ומוסדותיה.

87. הדו"ח של אסף ביי, מ־16.4.08, מתוך גנזי הארכיון הקיסרי העותומאני, עומד להתפרסם על-ידי ד"ר דוד פרחי, בקובץ על הסמיגר הבין-לאומי, שנערך בירושלים ביולי 1970 על תולדות ארץ-ישראל והישוב בתקופה העותומאנית. בדו"ח זה חוזר אסף ביי על גירסתו הקודמת, שלאחר מאסר התוקפים, התנפלו צעירים מן המלון השני, כדי לשחרר את האסירים ואו באה התערבותו, כדי למנוע התפשטות המהומות. היהודים פתחו ביריות, "כנראה ע"י קרוביו של המושלמי הנפגע", והאחרים הוכו במקלות. לאחר-מכן פתחו היהודים בתככים נגדו, כדי להביא להדחתו. לבסוף מבקש אסף ביי את החזרתו על כנו, או אפילו להעלותו בדרגה למוטאסריף. ואמנם ב־18.9.08 דיווח ד"ר יעקבסון מקושטא, כי הממשלה הודיעה, שערכה חקירה מחדש בפרשה, "וכנראה הקימאקם חף מפשע!" כתוצאה מכך הועלה בדרגה ונתמנה למוטאסריף של מחוז בוילאיט של עדאנה (בתיק: Z/7).

נספחים

סדר התעודות

1. ד"ר יעקב טהון, סגן מנהל המשרד הא"י
אל דוד וולפסון, נשיא ההסת' הציונית, יפו, 20.3.1908
2. רעסלער, סגן-הקונסול הגרמני ביפו
אל פון-בילוב, קאנצלר הרייך הגרמני, יפו, 20.3.1908
3. ד"ר יעקב טהון
אל דוד וולפסון, יפו, 23.3.1908
4. רעסלר
אל פון בילוב, יפו, 25.3.1908
5. ז. ד. לבונטין, מנהל באנק אפ"ק ביפו
אל דוד וולפסון, יפו, 26.3.1908
6. ז. ד. לבונטין
אל דוד וולפסון, יפו, 27.3.1908
7. דוד וולפסון
אל ז. ד. לבונטין, קלן, 29.3.1908
8. ד"ר יעקב טהון
אל דוד וולפסון, יפו, 29.3.1908
9. גכבדי הישוב ביפו, גילוי-דעת
יפו, 30.3.1908
10. רעסלר
אל פון בילוב, יפו, 1.4.1908
11. ד"ר יעקב טהון
אל דוד וולפסון, יפו, 6.4.1908
12. מנחם שיינקין, יפו
אל מרכז הציונים בוויילנה, יפו, 6.4.1908
13. ז. ד. לבונטין
אל דוד וולפסון, יפו, 7.4.1908
14. ז. ד. לבונטין
אל דוד וולפסון, יפו, 21.5.1908

הקונסולים לציון מקור התעודות

ארכיון ציוני מרכזי — CZA

הלשכה הציונית המרכזית בקלן — Z2

המשרד הא"י ביפו — L2

ארכיון וולפסון — W

הקונסוליה הגרמנית בירושלים — GCJ

תיקי משרד החוץ הגרמני בעניין יהודים בתורכיה —

AA, Juden in der Türkei 1951, Vol. II

1. Original : CZA, Z 2/632

Jaffa, 20/III 1908

Entwurf : CZA, L 2/434/50

Sehr geehrter Herr Präsident !

Gleichzeitig mit diesem Schreiben geht Ihnen ein allgemeines Zirkular von einigen jüdischen Organisationen und ein persönlicher Brief von Herrn Saphir zu, aus denen Sie über die hier vorgekommenen Unruhen Nachricht erhalten. Im Anschluss an diese Briefe will ich Ihnen möglichst genau, soweit in solchen Fällen eine verlässliche, objektive Darstellung überhaupt zu erhalten ist, den Sachverhalt schildern.

Schon seit einigen Monaten erzählt man wiederholt von Fällen, in denen einzelne Juden von Arabern verprügelt wurden. Montag abends (Erew Purim) kam es neuerdings zu einem Zusammenstoss zwischen einem Araber und einem jüdischen Arbeiter, wobei der Araber von letzterem mehrere (etwa 14) Stichwunden mit einem Messer erhielt. Diese Rauferei dehnte sich in einen grösseren Auflauf zwischen Arabern und Juden der Strasse aus, wobei von beiden Seiten mit Soda-Wasser-Flaschen aus einem arabischen Laden, dessen Besitzer zu den arabischen Rädelsführern gehörte, geworfen wurde. Jedoch ergriffen die Araber, die in Minderzahl waren, die Flucht, die Juden gingen auseinander und es kehrte wieder Ruhe ein.

Nach einer Stunde etwa erschien ein türkischer Polizeibeamter in Begleitung des Dragomans des russ. Konsulates und einige Araber, die an der Rauferei beteiligt waren, in einem Hotel, in welchem viele jüdische Arbeiter wohnen und damals in grösserer Zahl versammelt waren (Hotel des *Chaim Baruch*). Hier wurden von den Arabern dem türkischen Beamten 6 Leute als Teilnehmer am Auflauf bezeichnet und unter Zustimmung des russ. Dragomans von einer Eskorte Soldaten nach dem Serail abgeführt. Hierauf begaben sich der türk. Beamte, russ. Dragoman und die arabischen Zeugen nach dem zweiten Hotel, in dem die jüdischen Arbeiter wohnen (*Hotel Spektor*), verhafteten hier jedoch niemanden. Kurz darauf, nachdem sie das Lokal verlassen hatten, wurden die Türen des Hotel Spektor erbrochen, und bewaffnete Soldaten und einige Araber mit Revolvern und Stöcken drangen hinein, schossen auf die Anwesenden — der anführende Offizier zuerst und am meisten — und schlugen sie, auch Geld und Kleider wurden geraubt und gestohlen. 13 jüd. Arbeiter liegen noch heute verwundet im jüdischen Spital, 2 von ihnen sind lebensgefährlich verletzt.

Die Unruhen haben sich vorläufig, trotzdem man es in der Stadt befürchtete, nicht wiederholt. Wie mir Frl. Dr. Belkind, die den gestochenen Araber besuchte, sagte, ist es wahrscheinlich — sofern keine Komplikation eintreten — dass er am Leben bleibt. In diesem Fall wird es höchstwahrscheinlich ruhig bleiben. Nur wenn der gestochene Araber stirbt, ist die Rache seiner verbreiteten Familie stark zu befürchten.

Der russische Konsul, an den man sich zunächst wandte, verhielt sich anfangs gegen jede Intervention zugunsten der Juden sehr ablehnend. Den Herren Berlin, Feinberg und Scheinkin begegnete er zunächst damit, dass diese Unruhe wohl voraus zu sehen war, denn es kämen hierher Leute, die in Russland Bomben geworfen haben und auch hier provozieren, und liess sich erst infolge der energischen Antwort der Herren B. etc., dass wenn er nicht intervenieren wolle, sich wohl andere Konsule der Sache annehmen würden, erweichen und versprach einen Prozess einzuleiten. Es ist von ihm gar keine Hilfe zu erwarten, die verhafteten 6 Arbeiter will er nicht befreien. Es verlautet sogar, dass der russ. Dragoman die türkischen Soldaten zum Überfall des Hauses aufgefordert hat. Dasselbe sagt man vom Kaimakam, der beim Hotel gewesen sei und den Befehl zum Einbruch erteilt haben soll. Gegen ihn richtet sich die ganze Entrüstung, und die ganze Aktion, die hier eingeleitet wurde, hat seine Absetzung zum Ziele.

Gleich am anderen Tage begaben sich die Herren Eisenberg aus Rehoboth und Bouchmil nach Jerusalem. Was sie dort ausgerichtet haben, weiss ich noch nicht genau, es scheint aber, dass sie keine besondere Erfolge erzielt haben. Telegraphieren konnte man bis jetzt nicht, da man vermutete, dass das Telegraphenamt hier keine Depeschen über diese Angelegenheit aufnehmen wird und bis jetzt keine Verbindung war, um von anderswo (Port Said oder Cypern) Telegramme abzuschicken. Mit Briefe wandte man sich an das Jerusalemer Rabbinat, den Chacham-Baschi in Konstantinopel, das Aktions Komitee, den Hilfsverein, ICA, Alliance, B'nei Brith. Hier werden auch die Konsulate angegangen, dass sie Vorkehrungen treffen, um weitere Unruhen zu verhindern. Das scheinen sie auch getan zu haben.

Auch der Moutessarif (Generalgouverneur aus Jerusalem), der sich in der letzten Tagen in Ramleh aufhielt, war hier und veranlasste, dass man bei ihm unsererseits vorsprach. Es waren bei ihm die Herren

Valero aus Jerusalem, Haym, Dizengof u. Saphir. Ihnen erklärte er, dass er ein Judenfreund sei, viel lieber die Juden als die Christen sehe, er sei jedoch ein Feind der Korruption, und leider habe er als Vorsteher der Juden den Antebi kennen gelernt, der die türkische Beamten korrumpiert habe und durch den 60 Beamte entlassen werden mussten. In dieser Angelegenheit wolle er alles genau untersuchen lassen und die Schuldigen bestrafen.

Wie diese Worte des Mutessarif, den man bekanntlich dafür verantwortlich macht, dass Juden keinen Boden kaufen können, zu deuten sind, wissen die Herren selbst nicht. Ob dies Aufrichtigkeit oder Verstellung ist, ob der Ausfall gegen Antebi nur Valero, seinem Feinde, zuliebe gemacht wurde, ist ihnen gänzlich unklar.

Jedenfalls hat dies veranlasst, dass man den Mutessarif ganz aus dem Spiele lässt und die Angriffe nur gegen den Jaffaer Kaimakam richten will. Paranthesisch bemerkte ich, das derselbe Kaimakam, der jetzt 2 Jahre in Jaffa ist, früher auf seinem Posten in Beer-Seba grösster Judenfreund und Förderer der jüd. Kolonisation gegolten hat. Nun ist aber seine Absetzung tatsächlich vielleicht die einzige Möglichkeit, Genugtuung zu haben und das Ansehen der Juden den Arabern gegenüber aufrecht zu erhalten. Es wäre sehr wichtig, wenn das Aktionskomitee die Absetzung des Kaimakams in Konstantinopel durchsetzen könnte.

Über den weiteren Gang der Sache werde ich Sie unterrichten, auch der "Welt" mit nächster Post einen Brief zusenden.

Mit Zionsgruss und vorzüglicher Hochachtung

Dr. Jakob Thon

2. Original : AA/K176165/179

Entwurf : GCJ, AIII/15II

Jaffa, den 20. März 1908.

An Seine Durchlaucht
den Reichskanzler Herrn Fürsten von Bülow
Berlin.

Vertraulich!

Euerer Durchlaucht beehre ich mich, über den folgenden Vorfall zu berichten, der voraussichtlich von zionistischer Seite zum Gegenstand von Erörterungen in der europäischen Presse gemacht werden wird. Am 16 d.M. geriet im jüdischen Stadtviertel Jaffas ein Mohammedaner

mit Juden in Streit und wurde von ihnen schwer verletzt, anscheinend durch Messerstiche. Die Täter begaben sich in das nahe gelegene jüdische Hotel von Chaim Baruch, wo aus Anlass des jüdischen Purimfestes eine Anzahl von Juden vereint war. Die Misshandlung des Mohammedaners wurde der Polizei gemeldet, welche die Verhaftung der Täter beschloss und, da das Hotel Baruch einem russischen Untertanen gehört, die Genehmigung des russischen Vicekonsuls zum Betreten des Hotels nachsuchte. Die Genehmigung wurde erteilt und die Verhaftung mehrerer Täter erfolgte durch einen Polizeikommissar in Gegenwart des Dragomans und eines Kawassen des russischen Vicekonsulates. Soweit decken sich im Grossen und Ganzen die Darstellung von jüdischer Seite und von Seiten des Kaimakams.

Von jüdischer Seite wird fortgefahren: Nach den Verhaftungen begab sich der Kommissar mit seiner Begleitmannschaft in das Hotel Spector, welches gleichfalls einem russischen Untertanen gehört, zog sich aber zurück, da er den Gesuchten nicht fand. Ein Teil seiner Mannschaft blieb aber zurück, drang von einem Nebeneingang aus noch einmal in das Haus und war begleitet von einigen bewaffneten mohammedanischen Zivilisten, und fing ohne weiteres an, auf die im Hause versammelten Juden mit Revolvern zu schiessen und einzuschlagen, erst im Haus, dann auf der Strasse. Tatsache ist, dass 13 Personen, darunter 12 russische und 1 amerikanischer Staatsangehöriger so schwer verletzt worden sind, dass sie ins Hospital gebracht werden mussten und bei dreien am Aufkommen gezweifelt wird. Ich halte es für erwiesen, dass das gewalttätige Vorgehen der Soldaten im Hotel Spector begonnen hat. Der Kaimakam hat mir dagegen erzählt, dass von einem jüdischen Leseverein aus, der etwa 200 m. die Strasse abwärts liegt und woselbst gleichfalls zum Purimfeste eine grössere Anzahl Juden versammelt war, Versuche gemacht worden seien, die Verhafteten zu befreien. Diese sind aber in das türkische Gefängnis abgeliefert worden. Er hat dann weiter erzählt, dass er einen Konflikt der jüdischen und mohammedanischen Menge auf der Strasse befürchtet und zum Zweck der Vorbeugung Militär entsandt habe. Das Militär sei von den Juden mit Schüssen empfangen worden, so dass die Soldaten auch von ihren Waffen Gebrauch gemacht hätten, wenn auch nicht von den Gewehren, zu denen ihnen keine Patronen ausgehändigt waren, aber von den Revolvern.

Da aber festgestellt ist, dass nur Juden und kein Soldat durch

Schüsse verletzt ist, so scheint mir die Darstellung des Kaimakams unwahrscheinlich. Ich halte es auch für sicher, dass das Militär, sei es auf Befehl sei es ohne Befehl, viel zu weit gegangen ist. Der Kaimakam sucht aber das Verhalten des Militärs zu rechtfertigen, so dass der von jüdischer Seite gegen ihn erhobene Vorwurf, dass auf seinen Befehl gehandelt worden ist, berechtigt zu sein scheint. Dass derselbe zu rücksichtslosem Vorgehen gegen Fremde und insbesondere gegen Juden geneigt ist, kann als stadtbekannt gelten. Er hat oft genug in unzweideutigen Ausdrücken erklärt, dass die Juden nicht auf wohlwollende Behandlung zu rechnen haben würden. Dass eine derartige Haltung des obersten Verwaltungsbeamten auf die ihm unterstellten Organe und auf die mohammedanische Bevölkerung zurückwirkt, kann keinen Zweifel unterliegen. Auf der anderen Seite ist zu bedenken, dass unter den in den letzten Jahren aus Russland eingewanderten Juden sich sozialdemokratische Elemente befinden, die ein selbstbewusstes Wesen zur Schau tragen und die Gefahr von Reibungen mit der Bevölkerung entschieden vermehrt haben. Zu dieser Gefahr hat auch das Betragen eines Teile der weiblichen jüdischen Einwanderer auf der Strasse beigetragen.

Es wird nun versucht, die Schuld an den Ereignissen den Juden zuzuschieben, und es so darzustellen, als ob die Polizei sich einer revolutionären Bewegung gegenüber befunden hätte. Ich möchte daher bemerken, dass ich eine solche für vollständig ausgeschlossen halte. Es wäre nicht zu verstehen, welches Ziel sie hätte haben können. Auch hätte jeder Eiferer eingesehen, dass die jüdische Bevölkerung viel zu schwach ist. Die Stadt hat 44.000 Einwohner, wovon 31.000 Mohammedaner, 7000 Christen, und 6000 Juden. Die jüdische Bevölkerung fürchtet, dass sie weiteren Ausschreitungen ausgesetzt ist, wenn das Verhalten der Polizei ungerügt bleibt.

Es befinden sich in der Stadt nur drei jüdische Familien deutscher Reichsangehörigkeit, die mir mitteilen, dass gegenwärtig Gerüchte im Gange sind, dass die arabische Bevölkerung, durch das Vorgehen der Soldaten ermutigt, zu weiteren Excessen sich rüstet, und mich um Intervention baten. Ich begab mich am 18 d.M. zum Kaimakam und erklärte ihm, dass die Vorgänge am Abend des 16. eine gewisse Beunruhigung unter den deutschen Reichsangehörigen hervorgerufen hätten. Er gab mir die oben wiedergegebene Darstellung der Vorgänge und erklärte, dass er eine Wiederholung nicht fürchte und für die

öffentliche Sicherheit die volle Garantie übernehme. Er lässt, zunächst für zwei Wochen, das jüdische Viertel von Soldaten abpatroullieren.

Ich möchte meine Meinung gehorsam dahin zusammen fassen, dass ich nicht glaube, es sei ein Anschlag zum Purimfest vorbereitet gewesen. Dagegen halte ich es für wohl möglich, dass der Kaimakam die sich ihm bietende Gelegenheit benutzt hat, um energisch gegen die Juden vorzugehen und dass dabei ein unbesonnener Befehl von ihm die beklagenswerten Folgen gehabt hat.

Das russische Vicekonsulat hat bei dem ganzen Vorfall eine wenig rühmliche Rolle gespielt. An sich wäre denkbar, dass die russische Politik den *Antisemitismus* nicht als Exportartikel behandelt und ihren Einfluss in Palästina auch auf die zunehmende Zahl jüdischer Einwanderer russischer Staatsangehörigkeit zu stützen suchte. Der russische Vicekonsul, von einer solchen Auffassung weit entfernt, sieht vielmehr in jedem Neuankommenden eine Quelle unerwünschter Vermehrung seiner Arbeit und behandelt sie mit bureaukratischer Schikane, so dass die russischen Juden wohl Anlass haben, über mangelnden Schutz zu klagen.

Sollten die Beschwerden der Israeliten die Absetzung des Kaimakams herbeiführen, so könnte die Wirkung für die deutschen Interessen im Bezirk Jaffa nur als erwünscht bezeichnet werden. Er hat eine ausgesprochene Neigung, die Rechte der Fremden zu bekämpfen, so dass es bisher nur mit Mühe gelungen ist, die Interessen der hiesigen Deutschen ihm gegenüber zu vertreten, ohne in Konflikt mit ihm zu geraten. Die Juden haben eine Deputation zum Gouverneur von Jerusalem geschickt, welche die Gelegenheit erhalten hat, ihre Beschwerden ausführlich vorzubringen und die Absetzung des Kaimakams als das beste Mittel zur Beruhigung bezeichnet hat. Der Gouverneur hat Untersuchung der Vorfälle zugesagt.

Ich sende diesen Bericht mit Rücksicht auf die Postverhältnisse direkt ein und überreiche Abschriften der Kaiserl. Botschaft in Constantinopel und dem Kaiserl. Konsulat in Jerusalem.

gez. Rössler.

3 Original : CZA, Z2/632

Entwurf : CZA, L2/434/57

Jaffa, 23. März 1908.

Sehr geehrter Herr Präsident !

Nach einer genauen Feststellung des Tatbestandes wurde beiliegen-

der Bericht — den ersten haben Sie gewiss bereits erhalten, — abgefasst und gleichlautend mit 13 Unterschriften an die Konsulate in Jaffa und Jerusalem, an die Hohe Pforte (? nicht ganz sicher) an jüdische Organisationen und einige Persönlichkeiten von Einfluss versandt. Dieser Bericht wird wahrscheinlich in Einzelheiten, in denen er von meiner Darstellung abweicht, eine richtige Schilderung bieten. Sonnabend, den 21. d. wurde Herr Trietsch nach Port Said geschickt, um von dort aus Telegramme und Briefe an verschiedene Stellen zu versenden. Diese Nachrichten sind Ihnen bereits eingegangen. — In wie weit diese Mitteilung bereits versandt wurde, kann ich nicht wissen, da mitte in der Vorbereitung der Expedition der Briefe, ein Telegramme an die Bank von Herr Ephraim Cohn in Jerusalem kam: “Alle Schritte einstellen. Saphir, Dizengof, herkommen. Ausser diesen Herren begaben sich gestern (22/3) noch die Herren Rokach, Leiter des Pardes, Berlin und Marcus Kahn (מרדכי בן הלל הכהן) nach Jerusalem. Die Versendung der Berichte wurde vorläufig eingestellt.

Ich weiss nicht ob es richtig ist die weite Öffentlichkeit in dieser Angelegenheit zu alarmieren. Für alle Fälle bitte ich, sofern nicht die Veröffentlichung dieses Berichtes zur Dementierung anderer Nachrichten oder eines anderen Berichtes notwendig erscheint, ihn der Presse noch nicht zur Verfügung zu stellen, und auch den Hilfsverein telegraphisch zu benachrichtigen, dass man vorläufig an die Zeitungen keine Mitteilung macht. Wenn die Veröffentlichung in der “Welt” möglich sein wird, werde ich “abdrucken” telegraphieren.

Wie ich glaube wird eine persönliche Intervention seitens des A.C. in Konstantinopel unentbehrlich sein, um die wahrscheinlich bevorstehenden sehr schädlichen politischen Konsequenzen zu beseitigen oder zu mildern.

Zur näheren Information will ich noch hinzufügen, dass man diese Affäre gewissermassen als russisches Pogrom auffassen kann, da der Hauptschuldige — m. E. noch mehr als der Kaimakam — der russische Konsul und sein Dragoman ist, der Erlaubnis, die fremden Häuser zu betreten, und wie behauptet wird, die Aufforderung zum Schiessen erteilt hat. Auch sein Bericht soll von einer vorbereiteten jüdischen Revolution sprechen. Unangenehm ist es, dass auch der englische Konsul in Jaffa, von dem wir doch an erster Stelle Schutz zu erwarten hätten, in einem uns ungnädigen Sinne an den General-Konsul in Jerusalem berichtet hat. Er soll dann seine Mitteilung berichtet haben.

Von allen anderen Konsulaten sollen günstige Berichte eingegangen sein.

Mit ergebenstem Zionsgruss

Dr. J. Thon

4. Original: AA K17684/94

Entwurf : GCJ AIII/Vol II

Jaffa, den 25. März 1908.

An Seine Durchlaucht, den Reichskanzler
Herrn Fürsten von Bülow

Vertraulich.

Euerer Durchlaucht überreichte ich gehorsamst im Anschluss an seinen Bericht von 20. d.M. in Abschrift anliegende mir von jüdischer Seite übergehende Darstellung der Vorfälle vom 16. d.M., welche die Verletzungen von 13 Israeliten zur Folge hatten.

Im Grossen und Ganzen hat der Inhalt der Darstellung in meinem Bericht Berücksichtigung gefunden. Hinzuzufügen wäre etwa noch, dass der am 16. verwundete Mohammedaner nicht ohne seine Schuld in Streitigkeiten verwickelt worden zu sein scheint.

Auch möchte ich hervorheben, dass nach der jüdischen Darstellung Reibereien zwischen Juden und Mohammedaner erst seit einiger Zeit häufiger sind. Der stärkste Zustrom jüdischer Einwanderer aus Russland nach Palästina ist aber in den Jahren 1905 und 1906 erfolgt und hat damals solche Reibungen nicht zur Folge gehabt, so dass die Vermutung nicht von der Hand zu weisen ist, dass die Haltung der Mohammedaner durch unbedachte Äusserungen des erst seit Juni v.J. im Amt befindlichen Kaimakam Assaf Bey beeinflusst ist.

Von seiten des russischen Vicekonsuls habe ich inzwischen auch eine Darstellung der Sachlage erhalten. Danach muss ich zunächst einen Irrtum richtig stellen. Es ist nämlich von vornherein bei den Verhaftungen nur der Kawass und nicht auch der Dragoman zugegen gewesen.

An meiner Beurteilung des Verfahrens des russischen Vicekonsuls ändert diese Tatsache aber nichts. Die Sachlage war von Anfang an so ernst, dass die an Ort und Stelle zu treffenden Entscheidungen nicht einem Kawassen hätten überlassen bleiben sollen.

Wichtiger ist eine andere Tatsache, die mir zunächst nicht authentisch bekannt geworden war. Der russische Kawasse hat nämlich aus-

gesagt : Nachdem er mit dem Polizeikommissar aus dem Hotel Spector herausgekommen war, seien Schüsse aus dem Hotel gefallen. Darauf hat er sich sofort entfernt und dem Vicekonsul Meldung gemacht. Von jüdischer Seite wird behauptet, dass die Schüsse, welche der Kawasse gehört hat, von der durch den hinteren Eingang eingedrungenen zweiten Patrouille herrührten. Die Juden haben für sich anzuführen, dass kein Soldat durch eine Schusswaffe verletzt worden und keine Schusswaffe bei einem Juden gefunden worden ist.

Streng vertraulich kann ich hinzufügen, dass mir von einem einflussreichen Notabeln der ein strenger Muhammedaner ist und am besten in der Lage, dank seiner Beziehungen und Kenntnis der Verhältnisse, die Wahrheit zu ermitteln, zuverlässig berichtet wird, dass er gesagt hat : Er bedauere zugestehen zu müssen, dass schon die ersten hier in Frage stehenden Schüsse von der Polizei abgegeben seien.

Will man trotzdem auf Grund der Aussage des Kawassen annehmen, dass die Soldaten durch Schüsse von jüdischer Seite gereizt worden sind, so würde ihr Verhalten zwar eher erklärlich sein, aber trotzdem eine schwere Überschreitung der Notwehr bedeuten. Eine energische Stellungnahme des russischen Vicekonsulats gegenüber den Ausschreitungen wird durch die Aussage des Kawassen erschwert, aber nicht unmöglich gemacht.

(gez.) Rössler

Jaffa, 26, März 1908.

5. Original : CZA, W126 II

Herrn David Wolffsohn

Präsident des Actions-Comités

Sehr geehrter Herr Wolffsohn !

Mein ergebenes von Vorgestern bestätigend, habe ich Ihnen nur mitzuteilen, dass sich die Lage hier nicht nur noch in keiner Weise besser gestaltet hat, sondern sich noch von Tag zu Tag mehr zuspitzt. Es gehen Gerüchte durch die Städte und Dörfer, die auf den Kaimakam und seine Leute zurückzuführen sind, dass man täglich die Ordre von Sultan erwartet, alle Juden aus dem Lande zu vertreiben und die Ländereien an die Araber aufzuteilen.

Es lässt sich denken, dass auf dieser Weise eine grosse Gärung gegen die Juden auch in der friedlichsten Bevölkerung angefacht wird, und es wird immer dringlicher, dass die Treibereien ein Ende nehmen.

Auch liess der Kaimakam gestern Abend dem Advokaten, der die Befreiung der arretierten Juden durchzusetzen beauftragt ist, sagen, dass er sich dieser Sache nicht annehmen soll. Man stelle sich danach die Lage der hiesigen russischen Juden vor, die von ihrem Konsulat keinen Schutz zu erwarten haben und gänzlich den feindlichen türkischen Behörden preisgegeben sind.

Ferner hat der Jerusalemer Gouverneur dem hiesigen Comité, das in dieser Sache arbeitet, sagen lassen, dass wenn man die Forderung auf Absetzung des Kaimakams nicht binnen einer Stunde zurückziehen werde, er sofort nach Constantinopel telegraphieren und ungünstige Erklärungen über die Juden nach dort machen werde. Diese Erklärung hat Herr Valero in Gegenwart von ca. 15 Personen im Auftrag des Gouverneurs abgegeben, die sich zu der Antwort entscheiden, dass sie sich dazu nicht binnen einer Stunde entschliessen können.

Aus allen diesen Tatsachen geht klar hervor, dass die Dinge sehr schlecht stehen, und dass von der jüd. Gemeinde unverzüglich in der aller entschiedensten Weise vorgegangen werden muss. Wahrscheinlich wird das hiesige Comité zwei hiesige Personen, die die Lage genau kennen und auch sonst geeignet sind, nach C. abordnen. Ein endgültiger Beschluss ist hierzu jedoch noch nicht gefasst worden, da der Gouverneur einstweilen wieder 2 Personen nach Jerusalem beordnet hat darunter Herrn Frank, den Administrator der JCA, und man diese neuen Verhandlungen abwarten will.

Falls etwas Besonderes eintreten sollte, werde ich es Ihnen sofort berichten, oder eventuell unauffällig telegraphieren. Einstweilen aber bitten wir alles Mögliche zu tun, was diese Sachlage erheischt.

Mit besten Grüßen

Hochachtungsvoll

D. Levontin

6. Original: CZA, W126II

Jaffa, 27. März 1908

Herrn David Wolffsohn
Präsident des Zion. Actions-Comités
Köln

In Angelegenheit der hiesigen Vorkommnisse am Purim Abend, den 16 März, dürfen Ihnen alle Einzelheiten, soweit sie von uns bekannt gegeben worden sind, vorliegen, und wir zweifeln nicht, dass Sie in dieser Sache alles getan haben oder zu tun bereit sind, was in Ihrer

Kraft und Ihrem Einfluss-Bereich liegt. Die ganz besonders schwierige Lage des Falles zwingt uns jedoch, nochmal in dieser Sache mit einigen neuen Informationen und mit nochmaliger Betonung der Notwendigkeit einmütigen und energischen Einschreitungen aller jüdischer Faktoren an Sie heranzutreten.

Eine nur natürliche Schwierigkeit des Falles liegt in der falschen Darstellung der Sachlage seitens der türkischen Behörden, von denen die Behauptung aufgestellt wird, dass unter den Juden Unruhen auszubrechen drohten, die durch das Eingreifen des Kaimakams niedergeschlagen worden sind.

Nach den genauen Untersuchungen, die von dem in dieser Sache arbeitenden Comité aufs schärfste vorgenommen sind, hat es sich jedoch herausgestellt dass von irgendwelchen vorhanden gewesen oder zu befürchtenden Unruhen gar keine Rede sein kann. Die ganze Sache ist ganz einfach von einer kleinen Schlägerei ausgegangen, die mit der Arretierung der beteiligten Araber und Juden ihr Ende hätte nehmen müssen. Das war aber nicht so. Nach der stattgehabten Arretierung folgte dann noch eine erfolglos bleibende Untersuchung in eben dem Hotel, auf dessen unschuldige Insassen etwa eine Stunde später ohne ersichtlichen Grund und ohne irgendwelche weitere Veranlassung blindlings geschossen wurde. Einige uns wohlgesinnte und angesehene Araber der Stadt erklärten uns dieses unerwartete polizeiliche Vorgehen damit, dass der Kaimakam seine Leute mit der fragenden Aufforderung, "Warum zeigt Ihr nicht, was Ihr könnt", zu diesem Vorgehen animiert haben, und dass er ihnen dann sogar die direkte Ordre gegeben haben soll, von dem Hofe des Hotels zu schiessen und zu schreien, "die Juden schiessen". Auf diesem Ruf hin drangen die Soldaten in das Hotel ein, wo sie in der bereits geschilderten Weise wüteten.

Die Folge dieses blutigen Gemetzels war, dass 13 Mann der vollständig Wehrlosen und unbewaffneten jüdischen Hotelgäste verwundet wurden, ohne dass ein einziger der Angreifer irgendwelche Verletzung davon trug. Es kann kein Zweifel darüber obwalten, dass die Überfallenen keine bis an die Zähne bewaffnete Aufständische waren, wie es auch erwiesen ist, dass dieser Ausfall durch keinerlei jüdischen Widerstand oder jüdische Herausforderung heraufbeschworen ist.

Auf die energische Intervention des Jerusalemer russischen Generalkonsuls, der auch die uns ungünstige Darstellung und die böswillige

Haltung des Jaffaer russ. Konsuls, scharf gerügt hatte, versprach der Jerusalemer Gouverneur die von der Juden geforderte Absetzung des Kaimakams, welchen Versprechen er jedoch bis heute noch nicht nachgekommen ist. Er hält uns nun schon seit 10 Tagen mit diesem Versprechen hin, und die Lage wird inzwischen von Tag zu Tag schlimmer. [. . . . .]

Es ist nun gestern wieder eine Deputation an den Gouverneur abgeordnet worden, um von ihm die Ausführung seines Versprechens zu verlangen. Es wurde ihr nun die Antwort erteilt, dass er gleich am Tage nach diesen Vorfällen an den Sultan geschrieben und ihm dargestellt habe, dass Unruhen unter den Juden herrschten, deren Unterdrückung dem energischen Eingreifen des Kaimakams zu verdanken seien, für den er eine besondere Auszeichnung proponiert habe. Darauf sei ihm aus Konstantinopel ein Telegramm "Approuvons" zugekommen, dass er nach seinem Versprechen an den russ. Generalkonsul erhalten habe, und dieses Telegramm hindere ihn an der Innehaltung seines Versprechens. Nach seinen Aussagen will er nach der Intervention des russ. Generalkonsuls nochmals nach Konstantinopel geschrieben und dessen Forderung auf Absetzung des Kaimakams gemeldet haben. Wird er nun daraufhin von Konstantinopel die Absetzungsorder erhalten, so werde sie erfolgen, sonst stellt er es den Juden frei, sich mit ihren Forderungen direkt nach Konstantinopel zu wenden, aber ohne Anrufung der russischen Gesandtschaft. Würde sie erfolgen, so würde er alles gegen die Juden aufbieten und ihren Absichten entgegen arbeiten.

Es lässt sich denken, dass uns diese Sachlage in grosse Verlegenheit bringt, die noch dadurch erhöht wird, dass der uns wohlgesinnte russische Generalkonsul unglücklicherweise gerade jetzt seinen Urlaub antritt und auf einige Monate nach Petersburg geht.

Wie die Dinge liegen, können wir die einzige Rettung aus diesen Calamitäten nur darin erblicken, dass man jüdisch-europäischer-seits weder Kosten noch Mühe scheut, um unsere Forderungen auf Absetzung und Bestrafung des Kaimakams und seiner Leute durchzusetzen.

Auf diese relativ kleine Forderung allein, darf sich unsere Arbeit jedoch nicht beschränken, sondern wir müssen dieselbe auch auf die Absetzung des Gouverneurs als dem eigentlichen Urheber der Sache ausdehnen. [. . . . .] Unser Hauptbestreben muss auf Abberufung des

Gouverneurs gerichtet sein, da doch eigentlich *er* es ist, der sich der jüdischen Ansiedlung mit allen Mitteln entgegenstellt, und in dessen Auftrage der Kaimakam auch nur gehandelt hat. Wie jeder weiss, der sich mit den Palästina-Fragen beschäftigt, war seine ganze Politik seit seinem Amtsantritte gegen die Juden gerichtet, und solange er auf seinem Posten bleibt, werden wir auf weitere Angriffe und Feindseligkeiten jeder Art zu rechnen haben, wie auch alle jüdische Unternehmungen durch ihn in jeglicher Weise gehindert sein werden.

Auch noch an eine andere Forderung haben wir bei dieser Angelegenheit zu erinnern, die wir der Ordnung wegen an die Regierung stellen müssen, das ist ein Schadenersatz an die verwundeten und materielle Geschädigten.

Ich lege Ihnen deshalb in Auftrage und im Namen des hiesigen Comités nochmals dringend nahe alle finanziellen und ideellen Kräfte Europas, Amerikas und der anderen Weltteile zu einem einmütigen Zusammenarbeiten in dieser Sache aufzurufen.

Mit vorzüglicher Hochachtung

D. Levontin

7. Abschrift : CZA, W126H

קלן, כ"ו אדר"ש ב' תתל"ט [29.3.08]

ידידי הנכבד,

היום קיבלתי את המכתב מאת ה"אנגלו-פלשתינא-קומפני" עם ההודעה המפורטת ע"ד ההתנפלות על אחינו שם. והנה חוץ מן הצער הגדול על המאורע המעציב בעצמו — לא נעים היה לי, מה שההודעה אחרה כל כך לבוא. המודיע הראשון היה האדון טריטש. הוא שלח בעת ובעונה אחת טילגרמות מחרידות ומרעישות לארבע פנות העולם, אל ה"הילפספראיין" ואל העתונים החשובים. ואנחנו פה, הצריכים לדעת ראשונה ע"י המוסדות שלנו שם, והצריכים להודיע פה כל דבר נוגע אל א"י — היינו בלי ידיעות מספיקות.

לעתיד צריך יהיה להשתדל, שהידיעות תבואנה אלינו במוקדם האפשרי. כשהיה ה"פלשתינא-אמט" על מכוננו, או תהיה זאת אחת מחובותיו להמציא לנו את הידיעות המדוייקות. אמנם תקותי חזקה כי שמועות רעות ממין זה לא תוספנה לבוא, — אבל על כל צרה שלא תבוא צריכים להודיע לנו בתחילה. וכל זמן שאין ה"פלשתינא-אמט" מסודר, ה"אנגל. פלשת." צריכה לפקח על זה. ואם קשה הדבר בדרך הישר, או חובה לשלוח ת כף את הידיעות ע"י שליח מיוחד לפורט סעיד. צריך להשתדל למצוא שם איש-אמונים מאנשי-שלומנו, שיש לסמוך עליו. הדבר הוא נכבד מאד, שהידיעות בעתונים תבואנה באמצעותנו, שלא לתת חרב ביד שונאינו, בלי בהלות וגוזמאות.

בנוגע אל הענין בעצמו, — עשיתי כל מה שאפשר היה לעשות כנגד הצורך. תקותי, כי השתדלותי במקום גבוה לא תשוב ריקם. ואתך ידידי הנני מבקש: הודיעני נא באופן או בייקטיבי, בשביל עצמי וידיעתך, שרש דבר נמצא בשערוריה ההיא: מה קרה שם פתאום? הלא הממונה הוא בעצמו, כשהייתי אצלו, היה פיו זב דבש — כן גם מספרים עליו שלפנים היה תומך הישוב — — ואיזה הדרך עבר עליו הרוח פתאום לעשות מעשה נוראה כזה? ההתנהגו שם אחינו כשגרה? ומה הוא העסק־ביש עם הערבי המדוקר? אנחנו צריכים לדעת את כל הדברים שבגו הללו, למען נדע, מה יודיע הוא אל הממשלה ולמען נוכל לבטל את טענותיו.

אחכה לתשובתך עם כל הפרטים, והנני דורש בברכת ציון

ידיך ומוקירך

D. Wolffsohn

8. Original : CZA, Z2/632

Entwurf : CZA, L2/434/60

Jaffa, 29.3.1908

Sehr geehrter Herr Präsident,

Der Ausgang der Purim-Unruhen ist noch immer nicht abzusehen. Auf einer Besprechung bei Herrn Levontin (am 24. d.) bei der die Herren Dizengof, Berlin, Saphir, Scheinkin, Feinberg, Dr. Kohan, Rokeach (von Pardes), Frank (von der ICA) und ich anwesend waren, wurde beschlossen, Antebi nach Konstantinopel zu schicken, der dort die Absetzung des Kaimakams, event. auch des Paschas durchrichten könnte. Als zweiter Kandidat für die Reise nach K. (anstelle Antebi) kam noch Dr. Levy aus Jerusalem in Betracht.

Die meisten aber, insbesondere Levontin, hielten Levy für nicht geeignet für diese Expedition, event. sollte noch Dizengof als russischer Untertan mit Antebi mitfahren, um bei der russ. Botschaft in Konstantinopel zu intervenieren. Vorläufig ist Antebi noch nicht abgereist. Freitag wurde Herr Frank von der ICA telegraphisch zum Pascha nach Jerusalem berufen, auch Dizengof und Saphir fuhren mit, aber nur Frank und Antebi sprachen beim Pascha vor. Der Pascha hat wiederum seine Freundschaft und gute Gesinnung den Juden gegenüber betont und mitgeteilt, dass er im ersten Momente berichtet habe, der Kaimakam hätte eine in Jaffa ausgebrochene Unruhe (Revolution) unterdrückt und verdiene deshalb ausgezeichnet zu werden. Darauf kam vom Sultan eine Antwort "Approuvons". Vor Erhalt dieser Antwort, hat er einen Zweiten Bericht mit der Forderung

des russ. Generalkonsuls, den Kaimakam sofort absetzen, nach K. übersandt aber noch keine Antwort erhalten. Deshalb könne er vorläufig dem Kaimakam gegenüber nichts vornehmen; er stellte es auch den Juden anheim, nach Konstantinopel Vertreter abzuschicken, falls von dort die Absetzung des Kaimakams nicht angeordnet wird; er warne sie aber davor, an die russ. Gesandtschaft sich zu wenden, da er sonst auf jede mögliche Weise ihnen zu schaden sich bestreben wird.

Ich kenne noch zu wenig die hiesigen Verhältnisse um einzusehen, wie in dieser Sache am richtigsten zu verfahren gewesen wäre, immerhin ist es mir klar, dass man hier allgemein im Dunkeln herumtastet. Morgen fahre ich nach Jerusalem, da werde ich mir mehr Klarheit über die eingeleiteten Schritte verschaffen können.

Mit ergebenstem Zionsgruss

Dr. Jakob Thon

9. Abschrift: CZA, W126 II

Jaffa, 30 Mars 1908

Suite aux événements tragiques du 16 Mars 1908

Deux longues semaines se sont déjà écoulées depuis l'agression par la force publique, accompagnée de quelques Musulmans particuliers de l'hôtel du sujet russe Spector, agression qui a été suivie d'une tuerie générale et du pillage de tout ce qui se trouvait dans cet hôtel.

L'opinion publique emue et les Consulats des différentes puissances ont naturellement été amenés à chercher à qui a pu provoquer ces atrocités sans précédent dans l'histoire des Juifs dans l'Empire Ottoman.

La version de l'existence d'un complot juif contre la sécurité de l'Etat [...] est absurde et par trop enfantine: pas une arme n'a été trouvée chez les prétendus conspirateurs dont un bon nombre avaient débarqués ce jour-même, venant de l'étranger et étaient descendus à l'hôtel Spector. Pas un Musulman ne reçut la moindre égratignure tandis que 13 Juifs furent plus ou moins grièvement blessés.

Les nombreuses traces des balles dans l'Hôtel Spector indiquent clairement que les coups de feu sont partis de l'extérieur et que pas un seul n'a été tiré de l'intérieur du local au dehors. [...]

Depuis cette nuit tragique, la basse classe musulmane de Jaffa, certaine de l'impunité, se livre à des attaques de plus en plus fré-

quantas envers des Israélites isolés. Il n'existe plus de sécurité pour ces derniers. [...] D'un moment à l'autre, une catastrophe générale peut éclater. Que peut-on espérer du bon d'un homme qui a été capable d'inventer l'histoire d'un complot pour incriminer toute une classe de la population reconnue de tout temps pour ses sentiments de fidélité et de reconnaissance envers le Sultan? [...]

Nous n'avons pas manqué de faire connaître toute cette situation au Gouverneur Général de la Palestine. [...] Mais malheureusement il ne nous donne jusqu'à présent que des promesses plus ou moins vagues.

Par contre, il permet au Caimacam de Jaffa d'employer toute son influence pour forger de nouvelles fausses accusations contre les Juifs, pour préparer des enquêtes contre eux en s'appuyant sur les témoignages de gens soudoyés et enfin pour exercer une pression sur la population indigène paisible pour l'exciter contre les Israélites de sorte qu'en entend déjà dans le public des expressions pleines de haine et d'hostilité contre les Israélites, ce qui pourrait aggraver la situation et provoquer des troubles beaucoup plus graves et dangereux pour la sécurité publique en général.

Signés : D. Levontin, Dr. Trietch, Dr. Thon,
D. Haim, D. Buchmel, Dr. Chissin,
S. Rokach, E. Saphir, M. Dizengoff

10. Original : AA K 176202/206

Entwurf : GCJ, AIII/15, Vol. II

Jaffa, den 1. April 1908

An Seine Durchlaucht

den Reichskanzler, Herrn Fürsten von Bülow

Euerer Durchlaucht beehre ich mich unter Bezugnahme auf meine Berichte von 20. u. 25 v. Mts. zu melden, dass der Kaimakam von Jaffa, Assaf Bey, Weisung erhalten hat, sich nach Konstantinopel zu begeben und voraussichtlich morgen abreisen wird. Ein Beamter aus Jerusalem, der Mudir Mearif, welcher bereits zu der Stellung eines stellvertretenden Mutessarrifs in Bir Saba designiert war, ist mit der vorläufigen Führung der Geschäfte des Kaimakams beauftragt und wird voraussichtlich nicht endgültig ernannt werden.

Es entzieht sich meiner Kenntnis, ob die hohe Pforte beabsichtigt, den Kaimakam nach erfolgreicher Berichterstattung wieder auf seinen

Posten zurückzukehren zu lassen. In dem Telegramm an den Gouverneur von Jerusalem soll nur von Berichterstattung und nicht auch von Untersuchung und Rechtfertigung die Rede sein. Auch ist als sicher anzunehmen, dass der Gouverneur von Jerusalem, Ekrem Bey, der vor Antritt seines Postens eine Stellung in Palais hatte und sich mächtiger Gönner erfreut, alles in Bewegung setzen wird, um den Kaimakam zu entlasten, da er demselben sehr gut steht, und im allgemeinen seine Haltung den Juden gegenüber gebilligt zu haben scheint. Sollte derselbe aber nach Jaffa zurückkehren, so würde es wahrscheinlich recht schwer halten mit ihm weiter zu arbeiten, da er voraussichtlich ein reiches Mass von Übelwollen gegen mich mitbringen würde. Er hat zunächst versucht, mich zu einer ihm günstigen Berichterstattung zu bewegen, und mich zuletzt um eine Bescheinigung gebeten, dass er an den Vorfällen des 16. März unschuldig sei. Ich habe ihm das letzte Mal sagen lassen, dass ihm die Verwendung der Bescheinigung eines Konsuls über sein Verhalten im Dienst bei seiner vorgesetzten Behörde meiner Überzeugung nach mehr schaden als nützen würde und habe auch das erste Mal ausweichend geantwortet. Er wird aber aus beiden Antworten vor allen die Weigerung herausgehört haben und sein Verhalten mir gegenüber in Zukunft danach einrichten.

Es kommt hinzu, dass in der Stadt die Ansicht verbreitet ist, dass die Berufung des Kaimakams nach Konstantinopel nicht in letzter Linie auf deutschen Einfluss zurückzuführen sei. Ich darf in dieser Beziehung gehorsamst bemerken, dass das Telegramm Euerer Durchlaucht von 25 v. M. Nr. 1, wie ich aus guter Quelle erfahre, dem Gouverneur von Jerusalem vorgelegen hat und dass er ebenso darüber unterrichtet ist, dass ich chiffriert geantwortet habe.

Die Rückkehr des Kaimakams würde daher unter den dargelegten Umständen dem deutschen Interesse hier nicht förderlich sein.

Abschrift dieses Berichts lasse ich der Kaiserlichen Botschaft in Konstantinopel und dem Kaiserlichen Konsulat in Jerusalem zugehen.

(gez.) Rössler

11. Original : CZA, Z2/632

Entwurf : CZA, L2/434/73

Jaffa, 6. IV.08

Sehr geehrter Herr Präsident !

Die Absetzung des Kaimakams ist als Tatsache zu betrachten. Es

weiss natürlich niemand recht, wer und welches Moment diesen für uns sehr günstigen Ausgang herbei geführt hat. Die Konsulatsberichte, des russ. Generalkonsuls, die Schritte des Chacham Baschi, oder sonst etwa. Herr Dizengof ist bereits hauptsächlich auf Veranlassung der Herren Dr. Chissin, Saphir, Frank & Levontin nach K. abgereist, um dort in einflussreichen Regierungskreisen herrschende Stimmungen zu erfahren.

Auch der Palästina-Rat hat sich gestern mit den Konsequenzen die dieser Vorfall nach sich ziehen könnte befasst und mich ersucht, Ihnen die Ansicht des Palästina-Rats mitzuteilen, der die Entsendung einer Delegation seitens des Aktions Komitees nach Konstantinopel für notwendig hält. Man müsse womöglich die Regierung zu beeinflussen versuchen und einer Gefährdung unserer zionistischen Position entgegen arbeiten. Es ist tatsächlich ein sehr richtiger Moment, den man nicht unbenutzt vorbeigehen lassen darf, vielleicht tritt gerade jetzt eine günstige Wendung ein. Immerhin wäre es sehr unvorsichtig in einer so wichtigen Angelegenheit als einzigen Vertreter an massgebender Stelle Herrn Dizengof zu haben, dem man eine gewisse Rührigkeit nicht absprechen kann, der aber keineswegs für eine grössere Mission die Eignung besitzt.

Hier denkt man noch bei der Regierung auf diese Weise günstige Stimmung hervorzurufen, dass man Danktelegramme an die Pforte und den Sultan durch den Chacham Baschi abschicken wird. Es soll auch eine Zusammenkunft angesehenen arabischer Bürger und Juden veranstaltet werden, auf der die guten Beziehungen zwischen der arabischen und jüdischen Bevölkerung zum Ausdruck kommen sollen. Der neue Kaimakam, der Kadi und einige andere Beamte dürften sich auch an einer solchen Versammlung beteiligen.

Heute schickte ich folgendes Telegramm an Sie ab :

Orghip köln

Surhair entfernt. Verhaftete frei. Volle Zufriedenheit. Benachrichtigt
Presse.

Thon

Mit Zionsgruss ergebenst

Dr. Jakob Thon

12. Original: CZA, Z72/647, Palästina-Comité Jaffa 1906-08

לשכת-מודיעין בארץ-ישראל
 יפו, ה' ניסן תרס"ח (6.4.08)
 למרכז הציונים בוילנה,

כבר הודעתים ע"י טלגרמה דרך אודיסה כי הקימקס ירד ממשרתו. עתה בהש-
 תדלותנו ובעזרת הגנרלקונסול הרוסי נגמר הענין כולו בתנאים אלו:

1. הקימקס לא ישוב למקומו ביפו לא בבאר שבע והיפה.
  2. האופיצירים שהתנפלו ירדו ממקומם.
  3. הנאסרים יצאו לחפשי.
  4. מצדנו: 1. כל אלה שסבלו, והנפצעים ובעל החוטל חתמו שלא יעשו שום פרוצס. 2. שניים מהנאסרים צריכים לעזוב את יפו, האחד יסע לחו"ל והשני אל הגליל, בתנאי שלא ישוב במשך שנה ליפו.
- תוצאות הענין פעלו פעולה עזה על הערבים יושבי המקום. [...] מצד הערבים באה עתה הצעה לאסוף את נכבדי הקהילות העבריות והערביות ולכרות ברית שלום; אגחנו נוטים לזה. אם יצא הדבר אל הפועל, תהיה מכת-לחי להפחה, המתהלל כמגין על הערבים מפני היהודים, ועתה יוכח כי שלום בין התושבים העבריים והערבים, וכי רק מצדו באו אינטריגות תחת השפעת הכומרים. הפחה מצדו ג"כ משתדל עתה להראות את רגשי ידידותו ליהודים; אבל תוכו רחוק מאוד מברו. ידוע כי נתן להקימקס מכתבי-מליצה וכסף בנסעו לקושטא. אין אנו רשאים לנזח עד שלא ירד גם הוא ממשרתו ואז יקחו מוסר אלו שיבואו במקומו. הנה כי כן נגמר הענין פה בא"י. כלנו יודעים ומרגישים כי אין שרשים עמוקים לשנאה בין היהודים והערבים, וכי אינטריגה היתה לשעה מצד הקימקס והקונסול הרוסי המקומי. כולנו נוטים להאמין כי המקור לשינוי המצב הוא היחס הטוב לישראל מצד הממשלה המרכזית בקושטא, אם כי במדה ידועה פעל לטוב גם יחס הגנרל-קונסול הרוסי. [...] נחוץ כי מטעם הוע"פ שלנו יבואו שניים שלושה אנשים לקושטא לחקור ולדעת אל ברור, מה היחס של הממשלה המרכזית בקושטא למקרים האחרונים בפרט, ובכלל להישוב העברי בא"י.
- בהצעה כזו פונה המועצה הפלשתינאית לועה"פ. מן הנכון, כי גם אתם מצדכם תפעלו כי יסעו עתה לקושטא שניים-שלושה מבאי-כוחנו; אולי יסעו אחד או שניים מרוסיה. [...]
- מענין גם יחס היהודים הספרדים למקרה זה. תיכף אחר המעשה, כשידינו היתה על התחתונה, הם כמעט שמחו על מפלת הרוסים, ויש מהם שאמרו לערבים, עד עתה חיינו בשלוח, עתה כשבאו המוסקובים, באו כל הצרות. מאחדים היו יכולים לשמוע, כי מן היושר לשלח מפה את כל אלו הרוסים שבאו במשך חמשת השנים האחרונות. יש השערה, כי בהחליט מועצת העיר בירושלים להביע את צדקת הקימקס היפואי, במקרה זה, חתם על ההצדקה ההיא גם מר ולירו. אולם עתה כשידינו על העליונה נשתתקו גם הם ומאירים פניהם להרוסים.
- גם בתוך הרוסים היתה חסיסה לעומת "הצעירים" ולעומת הדימוקרטיה. לבושתנו

צריכים אנו להודות, כי בתוך דברי אחדים משלנו עם הקונסול באו המלים „אלמנ-טים מזיקים משלנו“. בסוף הדבר, כשדברו על הצורך, כי על שניים-שלושה מהנאסרים לעזוב את הארץ, החליטו לגרש שלושה צעירים, מהם אחד שלא היה מן האסירים ואחד שנאסר עפ"י טעות, כי לא לקח חלק כלל בעת ההתנגשות. שלנו חפצו לנקום בצעירים אלו מפני חשבונות אחרים (אחד לקח חלק בשנה שעברה בשביתה אשר בראשון). אולם הקונסול ידע יותר את הצדק והיושר ולא דרש דוקא כי ישלחו את השלשה. המתורגמן היהודי שלו (מר סולומיאק) היה יותר דייקן, אבל בסוף הסכים גם הוא, כי רק האחד יסע לחו"ל והשני אל הגליל. לא נגמר עניני הפורים גם בלי מקרה של נס. למתורגמן של הקונסול הרוסי ביפו ישנו קרוב אחד מזכיר הפחה והשני מתורגמן של הגנרלקונסול בירושלים; המזכיר שלח מכתב להמתורגמן בירושלים, שם כתב את המעשה כמו שהוא שהקימם אשם בכל והמתורגמן ביפו עזר על ידו. המכתב הזה נפל לידי הגנרל-קונסול ומזה נוכח ע"ד המצב האמיתי ופעל לטובת היהודים בפועל ממש. נס פורים, חסרות רק ושתי ואסתר.

ברגשי כבוד ובב"צ

מ. שיינקין

13. Original : CZA, Z2/599 (CIIb3)

יפו, 7 אפריל 1908

Herrn

David Wolffsohn, Köln

אדוני הנכבד מאד,

צר לי מאד כי על מכתב כבודו הכתוב עברית, ענית לך היום בגרמנית. הסבה לזאת כי הנני טרוד היום הרבה ולא הספיקה לי העת לכתוב בעצמי, בעת אשר בגרמנית הנני מקריא להסופר שלנו. והנני להוסיף לכבודו רק דברים אחדים. אע"פ כמו שאמרתי בהמקרה הזה אשם רק הקימם, אולם הרבה הרבה גרמו לזה הצעירים מהחברה "פועלי-ציון". המה הולכים תמיד מזוינים במקלות גדולים ואחדים מהם גם בסכינים וקנה-רובה, ומתנהגים עם הערבים בגאווה ובבוז ומדון. זהו שאמרתי הרבה פעמים, כי האלימנט הזה הוא מסוכן לענינו (?) פה. הרבה גרמו לזה גם המאמרים בכתבי העתים ובפרט בהעתון החדש "הפועל-הצעיר" — המפצים תמיד הרעיון להרחיק את הערבים מעבודה על ידי היהודים וכל אלו המאמרים נעתקים ונקראים אם לא ע"י ההמון — הלא עליידי הפקידים והנוצרים המתמשכלים.

בדבר "פועלי ציון" כבר החליט הוועד המקומי (פראנק — פקיד היק"א, ה' רוקח, מרדכי כהן ואנכי וה' מויאל, יוריסט מקומי מהספרדים)) לשלוח אחדים מאתם מהארץ, אע"פ שה' שיינקין עודנה מתנגד לזה.

בכלל המצב הוטב מאד, ואם יעלה בידינו להפטר מהירושלמי, אזי תהיה לנו הרוחה. — עוד עלי להוסיף כי גם בזה הענין עבד ה' ענתבי הרבה מאד ועבודתי

פוריה. ואמת הדבר כמו שכתב לי כבודו פעם אחת: כי הפקיד היחידי הטוב של חברת כ"ח הוא האיש הזה.
והנני מברכו בשמחת חג וחותרם ברגשי כבוד ויקר

D. Levontin

14. Original CZA, W126II

Jerusalem, den 21 Mai 1908

Herrn

D. Wolffsohn

Präsident der Anglo-Palestine Co. Ltd. Köln/Rh

Sehr geehrter Herr Wolffsohn,

Ich hatte gestern die Gelegenheit einige Schriftstücke vom Türkischen ins französische übersetzt zu lesen, die aus Konstantinopel hierher Herrn Antebi zugeschickt worden sind und ich erlaube mir, Ihnen hierdurch deren Inhalt kurz mitzuteilen.

Das erste Schriftstück enthält einen Bericht, welchen der Ex-Kaimakam von Jaffa, Assaf Bey, S.M. dem Sultan zugestellt hat und worin er folgende Erklärungen aufführt: Die APC kauft fortwährend viel Land in Palästina; in Jaffa haben sich 50.000 Juden ansässig gemacht, von denen nur 2000 türkische Untertanen, die übrigen aber fremde Staatsangehörige sind. In der Umgegend von Jaffa befinden sich 15 jüdische Dörfer mit je 500 Familien. Die Juden hätten ihm 5000 Ltq. vorgeschlagen dass er anstatt des "Oshers" das neue Gesetz des "Tachmis" durchführen soll. Trotzdem die neu ankommenden Juden nur 3 Monate hier zu bleiben das Recht haben, verbleiben sie für immer im Lande und fahren nicht zurück; sie nehmen ferner zunächst den türkischen Schutz an, kaufen Land auf ihrem Namen und werden alsdann wieder fremde Untertanen; mit Bakschisch lösen sie ihren Passport bei der Hafenzolizei ein, fahren nach Haifa oder Beirut und kommen per Land zurück. Nachdem er — Assaf Bey — alle diese Unordnungen zugesehen, hat er sich die Mühe genommen, den Juden das (!) Eintritt im Lande zu erschweren, ihnen kein Land kaufen und keine Häuser bauen zu lassen. Mit Einverständnis des Konsuls hatte er eine jüdische Druckerei, die keinen Firman besitzt, geschlossen. In dem jüdischen Klub hat er mit Einverständnis des Konsuls Polizei hingestellt. Er habe ferner sich erlaubt, offizielle Briefe mit Siegel und laufender Nummer versehen an die Herren Brill und Frank, die Bevollmächtigten von Rothschild und den Zionisten, zu schicken. Assaf

Bey schliesst seinen Bericht mit der Bitte, ihn nach Jaffa zurückzuschicken. Wie Sie wohl sehen, sind die von ihm angegebenen Zahlen ganz falsch, wie er auch den Herren Brill und Frank den zionistischen Titel verliehen hat.

Das Zweite Schriftstück enthält einen Rapport des Ministers des Innern, worin er sagt, dass er den Bericht von Assaf Bey gelesen und dass sein Ministerium sich immer bemüht habe, den Juden den Eintritt in Palästina zu erschweren und den Erwerb von Ländereien hierselbst mit allen Schwierigkeiten zu verknüpfen. Alle Massregeln haben jedoch nicht geholfen, auch einen Juden vom Lande zurückzuweisen. Im Februar 1321 [1904] haben wir die Regierungen darauf aufmerksam gemacht, und die Konsulen aufgefordert, den Juden die Verweilungsfrist von 3 Monaten nicht überschreiten zu lassen, wozu sich aber die Konsulen als nicht verpflichtet gefunden haben. Während es nach unseren Gesetze beim Bauen einer neuer Stadt ein Firman erforderlich ist, bauen hier die reiche Juden wie Rothschild und Hirsch Häuser und Dörfer ohne jedwede Erlaubnis. [. . .]

Das dritte Schriftstück enthält einen Befehl des Sultans an den Ministeriumrat, die Sache zu untersuchen. Herr F[ernandez], der diese Schriftstücke zugeschickt hat, schreibt, dass der Ministeriumrat die Sache untersucht und geantwortet habe, dass er hinsichtlich des Eindringens der Juden in Palästina nicht mehr machen kann, als das was er bereits gemacht hat, dass er nämlich den *fremden* Juden den Landkauf verboten und Ordre gegeben hat, neue jüdische Emigranten ins Lande nicht hereinzulassen. [. . .]

D. Levontin